

Tekst 7. Homo religiosus : aanvullingen (65 p.).

Het aanklikken van een hoofdstuk leidt je er onmiddellijk naar toe.

1. Godsoordeel.	1
2. Het oordeel van de dode.	4
3. Erotische religie bij de kikuyu (mau-mau).	6
3. Beheersing der ziel.	8
4. Geheim genootschap.	10
5. Luipaardmensen.	12
7. Bezwering.	14
8. De mythische slang.	16
9. Regenmaker.	18
10. Seksuele inwijding.	20
11. Seksuele inwijding (vervolg).	22
12. Rituele verkrachting.	24
13. Uitvaart van een magiër.	26
14. Gedaanteverandering.	28
15. Lotsworp.	30
16. Voorouders.	32
17. God.	34
18. Clitoris.	36
19. Er is fallus en er is wijfallus.	38
20. Fetisjeuses.	40
21. Een geheim genootschap van vrouwen.	42
22. Van masker tot wijmasker.	44
23. De rechter als tolk van een geest.	46
24. Geloof in `magie`.	48
25. Gods oordeel over naturisme(n).	50
26. De Moedergodin.	52
27. Een heks.	54
28. De Vestalinnen.	56
29. De argiadans.	58
30. Erotiek en religie.	60
31. Axiomatiek.	62
32. Tantra.	64

1. Godsoordeel.

Bibl. st.:

-- *Th. Van Baaren, Doolhof der goden*, Amsterdam, 1960, 195v..

-- *J. Lantier, La cité magique*, Paris, 1972, 126/128.

Vooropstelling:

“Een handeling die in rechtspraak een directe beslissing van de godheid tracht uit te lokken”. De definitie van van Baaren legt, zoals het hele werk, de nadruk op “de godheid”. Het gebeuren moet spectaculair en wonderdadig zijn zo dat de macht van de

godheid geen twijfel overlaat. Toetsen wij dit aan een model.

De aanklacht.

Reeds de aanklacht verplaatst ons in de sacrale, resp. occulte sfeer. Lantier geeft modellen: driemaal spuwen in de richting van de hut van de zieke, dreigingen uiten met gebaren die onheilspellend zijn, 's nachts alleen het woud ingaan om lijken van dieren op te graven, de gedaante van een hond aannemen om bij de hut te blaffen.

Voor ons, modernen en postmodernen, klinken deze aantijgingen ongerijmd maar, in een cultuur die nog baadt in het heilige, zijn dergelijke aanklachten volkomen logisch.

Godsoordeel.

Het gerecht schiet in gang.- De magiër van de stam bereidt een mengsel of een stroop van verscheidene planten - logoniaceeën of euforbiaceeën - en giet dat in een aarden recipiënt. Het volk komt bijeen. Beschuldigde wordt ertoe verplicht de drug te drinken.

De magiër doseert zo dat het uitwerksel enkel in één geval op de drie dodelijk is. De beschuldigde getroffen door een algehele verlamming stort neer; zijn hoofd zwelt, zijn ogen puilen uit, zijn dik en wit wordende tong komt uit zijn mond te voorschijn.

Schifting.- Indien beschuldigde plast en een neusbloeding krijgt, dan is hij onschuldig. Indien hij sterft, dan is hij schuldig.

Opm .. - De beschrijving van Lantier blijft bij het uitwendig waarneembare. Of een godheid dat schiftingsproces beheerst, blijkt niet. Wel blijkt uit de context dat Lantier ofwel de geest of geesten van de planten ofwel de fetisj - b.v. de aarden vaas - die er niet is zonder de vooroudergeesten (vooral de oervader), als 'oorzaak' van buitennatuurlijke aard vooropstelt. Dat beide vaak onderscheiden worden van godheden in de strikte zin, staat vast.

Gevolg: de definitie van van Baaren moet bijgewerkt worden: i.p.v. "de godheid" komt "een hoger wezen" (dat o.m. een godheid kan zijn natuurlijk).

Opm.. - Lantier benadrukt de vele misbruiken die hetzij vanwege de magiër hetzij vanwege de beschuldigers voorkomen. Vooral de magiër b.v. bezwijkt voor de bezitrijken.

Opm .. - De geïslamiseerde culturen.- Zo b.v. in Nigeria. De sociale bovenlaag is islamitisch (blank maar sterk vermengd met zwart bloed). Deze onderwerpt de animistische (versta: aan het bestaan van zielen, geesten en godheden gelovende) en fetisjistische bevolkingen van Negro-Afrikaanse oorsprong.

Het godsoordeel is voor die bovenlaag het beste middel om zich van leden van de zwarte bevolking die problemen stellen, af te maken. Het islamitische dorpshef b.v. heeft in de plaatselijke zwarte clan aanhangers of betaalde 'agenten' die degene die stoort, te verraden en aan te klagen. In dergelijke gevallen speelt de magiër een bedenkelijke rol, die gebeurlijk een beschuldigde de dood injaagt.

Opm .. - Steller, o.c., 128ss., ziet een soort evolutie aan het werk. Wat de planten (en de hogere wezens eraan verbonden) zijn in vorig geval, dat verschuift - aldus Lantier - naar een fetisj. Zo in Haute-Volta de 'tinsé'. Dit is een kruik in klei die voorzien is van tekens die de fetisjeur aanbracht tijdens een traditionele ritus.

De archaische tekens zijn volgens Steller een afgesproken taal die uitgaat op de andere wereld: zij doen beroep op de voorouders opdat dezen de fetisj voorzien van het vermogen om "in het onzichtbare te zien". Eens dat de tekens er zijn, smeert de magiër met de handen de kruik in met een mengeling van het bloed van een kip, een geit en een kameleon. Dat gebaar met het offerbloed - aldus steeds Steller - is een beroep op heilige wezens. Eens dat de noodzakelijke en voldoende rituelen voltrokken zijn, is de bevolking ervan overtuigd dat de geesten ertoe verplicht zijn op de voorstellen van de mensen in te gaan. De tinsé is dan bruikbaar om schuld of onschuld, verzoening of oordeel uit te maken net zoals wij zo even zagen met het plantenmengsel.

2. Het oordeel van de dode.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 130/132

Het lijk van een vermoorde jonge man werd aangetroffen in de wildernis. De schuldige werd niet gevonden. Daarom beval het dorpshef een onderzoek o.g.v. een ondervraging van de geesten.

De dorpingen kwamen in een kring samen rond een zorgzaam gereinigde ruimte. Een kruik die als fetisj de beenderen van voorouders bevatte, stond gereed. Het dorpshef omringd van zijn dienaren zette zich in een houten zetel bij de wijkruik neer. Gemaskerde mannen brachten het lijk binnen de kring en plaatsten het op een mat niet ver van de kruik.

De magiër in zijn ornaat begon dansend door middel van kreten de geesten op te roepen. Het bellengerinkel weerklonk machtig bij iedere danspas. Het hoofd beval de dans te beëindigen. Het lijk werd in de mat gerold en gebonden maar met het hoofd buiten de mat.

Zes mannen die drugs hadden ingenomen, hieven de dode op hun schouders. Sprongen makend op het ritme van de tamtam droegen zij hem rond binnen de kring. Een onuitstaanbare geur verspreidde zich. Op het bevel van het hoofd stond de omgang stil.

De magiër ging op de dode af. Met een plechtige stem vroeg hij de dode of hij gestraft werd om reden van een overtreding van de stamregels. Waarop de dragers enkele meters begonnen te lopen om plots stil te staan: het lijk viel bijna naar links maar werd tijdig opgevangen. De geest van de dode toonde zich: door naar links te vallen betekende hij dat hij geen regel overtreden had.

De magiër vroeg dan of hij door iemand uit het dorp vermoord was. Het lijk viel naar rechts. Wat een bevestiging was.- Het dorpshef legde een lijst van verdachten voor. Op de twee eerste namen antwoordde de dode ontkennend; op de derde viel het lijk naar rechts.

“De menigte hief daarop een lang gehuil aan, dermate bevreedend gemoduleerd dat ik ervan rilde. Het hoor nog steeds deze onmetelijke uitbarsting (...)” (o.c., 131). De kring der dorpingen sloot zich ineens rond de ongelukkige beschuldigde. Op een gebaar van het dorpshef opende de kring zich. De beschuldigde - ofschoon hevig ontzet - liep zo snel mogelijk weg om angstkreten uitend in het hoge gras te verdwijnen.

Steller.- De Congolees die mij vergezelde, zei: “Hij is gaan sterven in de wildernis”. “Ik versta u niet” zei ik ongelovig. “De oude tijden zijn voorbij. Indien niemand hem achterna zit om hem te treffen, kan hij tot in de stad geraken en er werk vinden”.

“Neen” antwoordde mijn gezel. “Het dient tot niets. De geesten hebben nu iets in zijn hoofd doorgehakt. Kijk de gieren vliegen reeds boven hem. Zoiets is een teken dat niet liegt. Over enkele uren zal hij uitscheiden met lopen. Hij zal zich neerleggen met de neus tegen de aarde. Hij zal zich laten doodgaan. De gieren zijn de boodschappers van onze voorouders: zij zullen zijn schedel verbrijzelen en zijn ziel opeten”(o.c., 132).

Opm .. - Steller, o.c., 126.- De primitieve samenleving kent enkel vrede indien de hele groep zeer nauwgezet de gewoonten waarmaakt, d.i. de gedragsregels die ‘geheiligd’ zijn door de traditie. Deze is de uitdrukking van de orde die de dingen regelt. Inzake gerechtszaken kent de archaïsche maatschappij enkel twee oordeelsuitspraken: ofwel de doodstraf ofwel de verbanning. Deze laatste is een ergere straf want zij is de veroordeling tot een trage en schrikwekkende dood. Aangezien in zijn ogen de straf opgelegd wordt door een onzichtbare en geheimzinnige macht, weet de veroordeelde dat hij met noodzaak uit deze wereld gebannen wordt. En dit zelfs door b.v. zijn eigen kinderen, die een onzegbare angst doorleven.

Opm .. - De rol van de fetisj.

De fetisj - in het boven vermeld geval een gewijde kruik - bezit een macht die gerechtelijk is. De wijkruik scheidt het contact met de wereld der voorouders, inzonderheid de eerste voorouders. Vaak vertoont de wijkruik tekens die een beroep op die hoge geesten bevatten. De fetisj komt tot stand o.g.v. een wijding door een fetisjman of fetisjvrouw die o.g.v. offers allerhande de gunst der voorouders uitlokt, ja, vereeuwigd zo dat de groep er doorheen de vele omstandigheden telkens weer kan op terugvallen.- Dat daarbij bedrog en zo gepleegd wordt, schendt die sacrale kern niet.

3. Erotische religie bij de kikuyu (mau-mau).

Bibl. st.: J. Lantier, *La cité magique*, Paris, 1972, 273/286 (*Une civilisation de la masturbation*).

J. Kenyatta (1893/1978), de eerste president in 1964 van Kenya, schreef een boek, *Au pied du mont Kenya*, Paris, 1967, waarin hij volgens Lantier heel wat mysterieuze geplogenheden der Kikuyu weergeeft maar die moeten getoetst worden aan de vaststellingen van ernstige waarnemers, inzonderheid de missionarissen.

Merkwaardig: het boek is opgedragen aan “de hele onterfde Afrikaanse jeugd om het contact met de voorouderlijke geesten te vereeuwigen”.

Terloops: de Mau-Mau geraakten berucht door hun opstand (1952/ 1956) die de Britten bloedig onderdrukten.

Mythe.

Een mythe is een gewijd oorsprongs- of toekomstverhaal waarop een ‘mythische’ cultuur terugvalt om problemen op te lossen.- De oervader der Kikuyu is de Heer Mumbere, de zoon van het Orgasme. Zonder tussenkomst van een vrouw werd door zijn sperma de eerste mens, Kikuyu, geschapen. Zodra deze op de aarde was, maakte hij een beeld uit klei waarin hij een holte voorzag voor zijn penis. Volgt daarop een magisch gebeuren: het beeld werd levend en werd de eerste vrouw, Moombi (“degene die het uitschreeuwt van geluk”). Uit de geslachtsgemeenschappen van Kikuyu en Moombi ontstonden negen meisjes die op haar beurt de stammoeders werden van de negen clans die nog steeds de stam der Kikuyu uitmaken.

Mythische sekscultuur.

De vrouw in dat mythisch kader heeft als opdracht de keuken en de liefde.- Dit leidt tot wat volgt.- De beleefdheid vereist dat de man zijn vrouw na een maaltijd aan de gast uitleent. Indien hij er meer dan één heeft, dan is het de eerste die met de gast naar bed gaat. Maar vaak maakt zij van haar eerste rang misbruik en biedt zij zichzelf aan. Dit doordat zij over het algemeen door haar man verwaarloosd wordt niettegenstaande de heilige ‘gewoonte’ dat de man tot een beurtrol met alle vrouwen verplicht is. Als rem op haar misbruik voeren meerdere clans als gewoonte in dat de eerste vrouw geen recht op de seksuele gastvrijheid heeft. Soms koopt een man een jonge vrouw die dergelijke gastvrijheid moet waarmaken. Hij kiest met grote voorkeur een vrouw met zware billen en dijen, iets dat de Kikuyu sterk waarderen.

De ware reden.

De voorkeur voor genoemde vrouwelijke achterlijven is niet ingegeven door de in Afrika zeer frequente eenwording naar het toonbeeld der apen. Hier is de enige wijze van één worden die van aangezicht tot aangezicht. Indien een man zijn vrouw anders zou aanpakken, dan zou hij aangeklaagd worden hetzij door zijn vrouw hetzij door de

onvermijdelijke gluurders waaraan men moet wennen: met stokken en stenen zou hij het dorp uitgejaagd worden om daarna rond te dwalen en tenslotte te sterven.

Ngweko.

Deze term kan vertaald worden door “rituele masturbatie”. Hiermee toont zich de mythe, basis der religie. Ieder dorp bezit een ‘thingira’, een omvangrijke hut, die gewijd is aan de liefde. In deze wijhut - gebouwd volgens plaatselijke regels - zijn alle seksuele handelingen hetzij tussen koppels hetzij in groepen aanbevolen behalve de algehele indringing van de penis. Jongeren begeven zich in de thingira in de praktische zekerheid daar bij dag en bij nacht talrijke partners te ontmoeten. Vooral bij het invallen van de nacht is het er stampvol. Iedereen behoort eten en drinken mee te brengen dat men gezamenlijk verorbert. De mannelijke jongeren ontkleden zich totaal terwijl de meisjes een beschermend schaamschortje van geitenvel aandoen om de penis in erectie de indringing te beletten. Het meisje mag zich in alle vormen die haar verbeelding haar ingeeft, uitleven behalve de indringing: de jongeman die zich daaraan schuldig maakt, wordt uit de clan gesloten.

De mannelijke jongeren zijn in de loop van de Ngweko tot eerbied t.o.v. de meisjes verplicht. Zo mogen zij enkel met het aangezicht naar elkander slapen. De jongeman mag zich op het meisje leggen maar het omgekeerde is verboden.- Het basisinzicht is de maagdelijkheid der ongehuwde vrouw als absolute plicht: haar schoot is het schrijn waarin de oervader zijn sperma neerlegt terwijl het liefdesspel bezig is.

3. Beheersing der ziel.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 87ss ..

Steller bevond zich in Kameroen, bij wat de geïslamiseerde Peul ‘Kirdi’ (‘naakten’) heten. Een genezer beweert dat hij de ziel uit het lichaam kan ‘trekken’. Steller krijgt het voorecht de bewerking bij te wonen. Hij volgt hem in zijn ‘saré’ waar hij twee vrouwen en kinderen naar hun hutten zendt. Het vertrek is vierkantig en de vloer is met koemest en karité-olie geëffend.

“Ik zal de ziel uittrekken bij een jongetje dat zal sterven. Als zijn ziel zal vertrekken, zult gij op de hut (...) een vogel zien. Het zal zijn ziel zijn. Zelf zult gij het toetsen. Lang zal het niet duren, zo niet zou ik zijn ziel niet meer kunnen teruggrijpen. (...)”. De vader vroeg duizend frank en de genezer ook. Steller stemde in.

De wijman gaf buiten bevelen: een jongen van zo’n twaalf jaar bood zich aan. Deze moest zich ontkleed op een mat leggen. De man ging de naaste hut in om een goed kwartier later met een rood gekleurd lijf terug te keren. Hij hurkt neer op de mat aan de rechterzijde van de knaap met een mand vol voorwerpen, strekt de armen over hem, begint een reeks snelle formules te murmelen. Met een soort witte brij trekt hij op de huid in de maagstreek een kring. Te midden daarvan plaatst hij een bes die hij verplettert. Met een mes maakt hij op die plek een snede. De jongen slaakt een luide kreet en richt zich met een sprong op. Maar de man dwingt hem zich opnieuw neer te leggen. Er komt een beetje bloed te voorschijn dat met het sap van de bes ineenvloeit. De man strekt weer de armen uit en spreekt op plechtige toon bezweringen uit.

Plots houdt hij op: “Hij is dood”. Steller uit zijn ongeloof. Waarop de man een zweepje neemt en ermee de jongen hevig slaat: deze verroert niet. Steller staat recht: de handen van de jongen zijn koud en slap. Hij opent de oogleden: de ogen zijn dood. Geen adem komt uit mond of neus. Het hart - steller beluistert - klopt niet meer.

“Zijn ziel is weg. Ik zal ze u tonen”. Steller volgt naar buiten: op de vorst van de hut vliegt een vogel weg en draait daarboven rond. “Het is de ziel van de jongen”. Steller in de mening dat hij bedrogen werd, vraagt: “En indien iemand die vogel doodt, wat dan?”. “Niemand kan dergelijke vogels doden. Hebt gij er ooit zo gezien? Als zij zwart zijn, dan zijn het magiërs. Men zou ze wel willen doden omdat zij kwaad stichten maar degenen die het waagden, zijn een weerzinwekkende dood gestorven”.

Zij gaan de hut weer in. De jongen vertoont nog alle tekens van de dood. De genezer hurkt neer, trekt griezelige lijnen op het lichaam met een roodkleurige stof, strekt de armen uit, herneemt zijn aanroepingen. Hij haalt een antilopenhoorn te voorschijn en doorheen de hoorn spreekt hij in een geheime taal. Hij plaatst de hand van de jongen op diens voorhoofd: hij komt geleidelijk bij, richt zich op en gaat de hut uit alsof er niets gebeurd is. De man trekt steller mee naar buiten: “Gij ziet het: er is geen vogel meer”.

Opm .. - O.c., 86s .. - Een man op jacht in de wildernis krijgt een lange, zwarte doorn in de bil.

Thuisgekomen tracht hij hem te verwijderen maar die dringt nog dieper met als gevolg een zeer pijnlijke ontsteking. De man komt uit een dorp in de bergen naar Mora, stadje in Kameroen, om een genezer te raadplegen. De bil en het been zijn gezwollen. Blijkbaar lijdt hij zware pijn. De genezer vraagt hem tegen een boom recht te blijven staan en gaat met de handen in een soepel en licht gebaar over het been van boven naar onder. Na zo'n tien minuten begint hij bezweringen te uiten in een uiterst gutturale geheime taal. Daarop plaatst hij de lippen op de bil van de patiënt en voert met de armen bewegingen uit alsof hij wou vliegen. Hij herneemt zijn neer- en opwaartse bewegingen met de handen over het been gedurende enkele minuten, klapt met de handen, spuwt driemaal op de aarde.

“Tot mijn grote verbazing zie ik de doorn heel alleen naar buiten komen en op de grond vallen alsof een onzichtbare tang hem eruit trekt. De genezer grijpt de doorn en zonder een woord te zeggen geeft hij hem aan de patiënt aan wie hij zijn ereloon vraagt. De man neemt de doorn, gaat enkele stappen, plooit het been, toetst of alles weer in orde is en betaalt. Ik beken dat ik aan de grond genageld was maar ik wou het niet tonen” (o.c., 87). Inderdaad: steller is overtuigd scepticus.

4. Geheim genootschap.

'Geheim' is een genootschap niet doordat het niet gekend is maar doordat erbinnenin een geheimhouding heerst. *Th. van Baaren, Doolhof der goden*, Amsterdam, 1960, 131vv., zegt dat geheime genootschappen in vele religies een rol spelen.

J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 109/122 (*Les sociétés secrètes de magie*), wijdt er een emotioneel hoofdstuk aan,- emotioneel doordat hij de misdadige vormen ter sprake brengt en wel als vormen van waanzin.

Mythe.- Hij haalt A.-M. Vergiat, *Les rites secrets des primitifs de l'Oubangui*, Paris, 1951, aan die de mythe van het Manja genootschap (in het noordwesten van Belgisch-Kongo) weergeeft. - De leden stellen een machtvolle geest, Ngakola, een fabelachtig dier, centraal dat, toen het door de dorpelingen gevoed werd, hun een verwonderlijk geheim meedeelde: "Mijn macht is groot: ik kan een mens doden, zijn lichaam in kleine stukjes snijden om daarna al die vormeloze brokjes samen te stellen tot een nieuwe mens die ik leven inblaas. Ik bezorg hem verbeterd en van al zijn kwalen genezen terug. Zendt dus mensen naar mij en ik zal ze verslinden en ze vernieuwd overgeven".

Vergiat stelt vast dat dergelijk geloof aan een menseneter die een jongen opslokt om hem als ingewijde over te geven, terug te vinden is in het verloop der inwijdingen bij de primitieve bevolkingen rond de aardbol.

Opm .. - *B. Tanghe, De slang bij de Ngbandi*, Brussel, 1919, 53v., zegt wat volgt.- Stammen in het noordwesten van Belgisch-Kongo (Ubangi) als de Mbanza en de Ngbugbu vereren een oppergeest, nl. Ngakola. De Banziri vereren het Nijlpaard als oppergeest die tweeslachtig is: de man heet Ngakola en de vrouw Ngeseme.

De mythe zegt: als het Nijlpaard uit het water komt, dan stormt het. Overal waar die oppergeest voorbij raast, sidderen de planten en de bomen en de vruchten. Bij de Mbanza, Yagpa, Furu, Nbugbu wordt als oppergeest een soort wangedrocht vereerd dat zij Ngakola heten.

Mythe. - Ngakola woont aan een bron diep in het woud. Al wie zijn 'kinderen' willen worden, zoeken hem daar op. Zij blijven er heel lang en leren er de dans en de liederen van Ngakola.

Geheim genootschap.- Tanghe, missionaris in Ubangi, stelt vast dat de leden tot de voornaamsten onder de bevolking behoren. De ingewijden vertellen aan de oningewijden dat, als zij bij Ngakola aankomen, hij op de aarde slaat waarbij ogenblikkelijk de grond opengaat zo dat allen die willen ingewijd worden, in die afgrond opgeslokt worden. Wanneer zij dan heel en al verrot zijn, doet Ngakola ze verrijzen en geeft ze een nieuwe naam (versta: een nieuwe wezenheid).

Opm .. - Wij herkennen in de mythe (in haar meervoud van varianten) het verloop van de inwijding in de onderwereldlijke werkelijkheid. Wie het - nieuwe - leven wil bereiken, moet het oude afleggen en sterven. Dat is de algemene gedachte.

Maar hier komt een eigen verloop bloot: het wangedrocht, toonbeeld der ingewijden, slokt op, vreet m.a.w. mensen die het zo een nieuwe bestaanswijze verschaft. De ingewijden met “in zich” de opgegetenen zijn ‘nieuw’ dankzij de slachtoffers van het geheime genootschap dat door mensen ritueel te verorberen dezen én van hun levenskracht berooft én onderwerpt in de andere wereld. Dezen voeren één met hun doders taken uit in en vanuit de onderwereld.

Zo worden twee soorten nieuwe mensen geschapen: de leden van het genootschap die één zijn met de levenskracht en de dienstbaarheid der opgegetenen, en ook de opgegetenen die inderdaad als van hun levenskracht beroofden een ‘nieuw’ bestaan leiden in de onderwereld en vanuit die onderwereld in eenheid met de leden van het genootschap ‘leven’. Zo gezien is er inderdaad een tweeledige inwijding.

Demonisch.- *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, definieert ‘demonisch’ in de religiewetenschappelijke zin als “harmonie der tegengestelden”. Is demonisch, wie zowel goed als kwaad, zowel gezondheid als ziekte, zowel geluk als misrekening aandoet.

Lantier, in een verontwaardigde stijl, spuwt zijn afkeer uit o.g.v. een soort psychologische verklaring van de misdadigheid der geheime genootschappen. Men kan daar inkomen. Maar het ‘mysterie’ van de onderwereldlijke geesten die de aardse mensen beheersen, komt zo niet tot zijn recht.

5. Luipaardmensen.

Bibl. st.: J. Lantier, *La cité magique*, Paris, 1972, 117ss ..

De luipaardmensen zijn leden van geheime genootschappen in Afrika die zich alle onderdrukkingen van overheden ten spijt staande hielden. Het inwijdingsschema omvat wat volgt.

Om lid te worden moet men ritueel een mensonwaardige misdaad plegen, nl. moedermoord maar ook vadermoord of verwantenmoord.

Lantier haalt J.-P. Lebeuf, *La civilisation du Tchad*, Paris, 1950, aan: “Ten tijde van de Sao begeleidde een mensenoffer de troonsbestijging van de nieuwe koning. De inwoners kwamen op het plein bijeen. Daar onthoofdde de toekomstige vorst zijn moeder (...). Dan sneed hij een koe of een stier de keel over. Met de huid van de moeder en die van het dier maakte men een omslag aan voor de Koran die door de eerst aangekomenen op de heuvel aangetroffen was”.

Lebeuf preciseert: een vorst die het moederoffer weigerde omdat hij de macht van zijn vader erfde, moest een opstand neerslaan. Vele Sao waren daarbij dermate ontzet dat zij vluchtten en collectief zelfmoord pleegden.

De rituele moord wordt bijgewerkt door deelname aan magische misdaden die vier stadia omvatten.

1. Ontvoering.- De deelnemers omkleden zich met de huid van een panter of een leeuw en wrijven zich in met vet van deze dieren opdat de honden in de mening dat zij met wilde dieren te doen hebben, niet blaffen.

2. Offer.- Het slachtoffer moet neerknielen voor de ketel (de fetisj). De wijman roept de geest van het genootschap op en maakt hem duidelijk dat het offer ertoe dient hem te eren zo dat hij de doelstellingen kracht bijzet. Een helper zet zich op het slachtoffer en drukt zwaar met de handen op diens rug. Een andere helper heft het hoofd op zo dat de keel goed zichtbaar wordt. De wijman houdt met een slag de luchtpijp door. Resultaat: het slachtoffer schreeuwt van angst en pijn maar niemand hoort het. De genoten - waarschijnlijk onder drugs - ‘horen’ deze “stomme kreten”, die de onzichtbare geesten meteen ook ‘vernemen’.-

Terloops: dergelijk “stom gehuil” is frequent in de archaische culturen.

3. Communie (deelname).- Met een soort lepel nemen de deelnemers dan het bloed uit de ketel dat zij drinken om met hun geest occult één te worden.

4. Uitdeling.- De dode geslachtofferde wordt omgekeerd. Met een snijmes opent men de borstkas en haalt er het hart en de lever uit die in stukken gesneden worden om

ze samen met magische werkstoffen te koken. Na het koken deelt de wijman aan ieder genoot zijn deel uit dat in ingetogenheid gekauwd en verorberd wordt.

De rest van het stoffelijk overschot wordt volgens lokale gewoonten behandeld: verminkt door de klauwen van het beschermend dier - panter, leeuw - wordt de rest nabij het dorp achtergelaten om terreur te zaaien; vaak wordt het lichaam doorgezaagd en in stukken gereten; soms eet men de rest op of werpt men ze voor de honden. Een extreme behandeling haalt de doden uit hun graf en hakt ze aan stukken waarbij zij soms opgegeten worden.

Opm .. - Lantier haalt l'*Indépendant* (31.07.1970) aan.

Londen.- Een woedende dominee besliste een “Vereniging ter bescherming der doden” te stichten met als doelstelling degenen die zich aan zwarte magie overleveren, en andere magiërs in Groot-Brittannië voor wie één van hun geliefde tijdverdrijven grafschennis plegen is, de kop in te drukken.

Reverend Father Percy Gray nam dergelijke beslissing omdat hij ‘geschokt’ was - zo zei hij het - door recente grafschennissen op een verlaten kerkhof in Nunhead in het zuiden van Londen. “Enkele dagen geleden - voegde hij daaraan toe - heb ik het stoffelijk overschot van een kind moeten herbegraven dat waarschijnlijk ontgraven was door Satansaanhangers. De vandalen hadden het lijk uit de kist gehaald en er het hoofd van afgehakt”.

Opm.. - Sedert juli 1970 hebben wij allen leren wennen aan dergelijke dagbladberichten en aan uitvoerige artikels in sensatiebladen allerhande. Er zijn inderdaad individuen en groepen wellicht geheime genootschappen - die op de ene of andere manier grafschennis goed praten, o.m. als griezelige riten in dienst van hun doelstellingen. Het is niet onwaarschijnlijk dat die mensen in kwestie - zoals een mode het nu zegt - “het in hun genen hebben” om te zwijgen van degenen die het leren in boeken, films of artikels.

7. Bezwingering.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 91 ss ..

“Ik heb vaak bezetenheidsriten bijgewoond, inzonderheid in Tsjaad, maar één der uitzonderlijkste bij mijn weten speelde zich af voor mijn ogen in een clan van de Luba (Katanga)”. Een adellijke vrouw was “bezeten door een geest die haar ziel had uitgedreven en haar plaats had ingenomen”. Een twintigtal personen, de meerderheid vrouwen, woonde diep ingetogen de ritus bij.

Men had de vrouw ontkleed en haar haren afgeschoren. Meerdere vrouwen dwongen ze stevig op de knieën op een mat. Zij knikkebolde voortdurend met het hoofd en gilde schrikbarend. Overvloedig schuim vloeide uit haar mond.

Drie musici maakten een onbeschrijfelijk lawaai. Twee mannen sloegen hevig met kromme stokken op tamtams die zij onder de arm hielden. De andere blies op een Arabische hoorn. Een thema met drie noten werd eentonig herhaald. Een gemaskerde met raffialaarzen en belletjes kwam hevig stampvoetend uit een nabije hut.

De bezetene hield op met hoofdwiegen en begon onsamenhangende woorden te murmelen. De gemaskerde wierp zich op haar en gaf haar drie vreselijke slagen met een knuppel op het hoofd “voldoende om een os af te maken”. Bloed liep op haar voorhoofd, vloeide de ogen in, daalde langs de neus neer. De bezetene hield op met gillen en hernam het wiegelen maar nu zeer snel en met het hele lijf. De vrouwen die ze in bedwang hielden, dienden ze van tijd tot tijd heftige schoppen met de voet toe op haar billen en haar benen. Eén greep ze wurgend bijna bij de keel. Een andere sloeg ze regelmatig op de rug.

De gemaskerde zwaaide met een stok, danste, stampvoette zo dat een adembenemende stofwolk ontstond. De bezetene schudde heftig borst en hoofd van voren naar achteren. Toen zij begon te hijgen, hijgden alle aanwezigen mee en bewogen eveneens borst en lijf van voren naar achteren. “Het collectieve huilen bezorgde mij rillingen”. Deze woeste ritus duurde zowat een uur.

Een fetisjvrouw daagde op: zij had een afgeknotte koehoorn in de hand die van magische voorwerpen - oude munten, kauri's (schelpen), stukken luipaardhuid - voorzien was. De vrouwen legden de bezetene op de mat neer met de billen op een kussen. Zij hielden de dijnen uiteen. De fetisjvrouw leegde de hoorn en duwde hem met de kleine spits in de vagina van de bezetene. Uit een mand nam zij een levende hagedis en liet ze in de hoorn vallen. De gemaskerde stopte onmiddellijk de hoorn met een nabrandend stuk hout toe om de hagedis in de vagina te dwingen. Een afschuwelijke geur ontwikkelde zich: de hoorn was blijkbaar met een magisch product ingewreven dat bij verbranding wurgende geuren afgeeft. Na enkele ogenblikken trok de fetisjvrouw de hoorn terug en stopte de vagina toe met een bundel planten die zij

met een lederen riem vasthechte.

De musici hielden op. De ingeslapen bezetene werd op de mat uitgestrekt. De gemaskerde strooide enkele druppels van een witachtige stroop op haar terwijl hij onbegrijpelijke woorden prevelde.

Plots zette de bezeten vrouw zich recht om zachtjes op te staan. Zij was in niets verwonderd en leek kalm. Iedereen ging naar huis. Ook de bezetene. Alsof er niets gebeurd was.

“Ik hield eraan zelf enkele weken later het resultaat van deze bevreedende therapie te toetsen. Hoe verwonderlijk het ook mag overkomen, de waanzinnige was nu ‘normaal’. Toen ik vroeg wat er van de hagedis geworden was, leek men door mijn vraag geschokt. Iemand zei mij dat het een goede geest was die met de gezamenlijke hulp van de voorouders en de hele bijeengekomen familie de indringer (*opm.*: de geest die de plaats van de ziel innam) had uitgedreven en zijn plaats in het lichaam van de bezetene hernomen had”.

Opm. - Men ziet dat het herinvoegen van de ‘hagedis’ (versta: de zicht- en tastbare tegenwoordigstelling van een beschermgeest (een totemdier)) het einddoel is van al wat voorgaat. Het is meteen duidelijk waarom primitieven zich op een totemwezen (ding, plant, dier) verlaten.

8. De mythische slang.

Bibl. st.: B. Tanghe, De slang bij de Ngbandi, Brussel, 1919.

De Ngbandi, ook Mbati, zijn stammen in het noorden van wat toen Belgisch-Kongo heette. Steller kende uitstekend hun cultuur, zoals missionarissen dat kunnen na tientallen jaren ter plaatse leven.

De slang.

Op 15.05.1912 heeft de missionaris te maken met een meer dan vier meter lange dikke slang die de bewoners samen met hem pas op 19.05.1912 konden doden. Maar dan begint het. Ginga, de kok, die het genadeschot had gegeven, begon als een bezetene te huilen en te tieren. Een andere boy zei: “Zwijg want hij is een slang”. Plots houdt Ginga op en spreekt als normaal en licht toe: “Ik ben een tweelingskind en dus ben ik een slang. Ik schoot zo even mijn broeder dood. Had ik niet geweend, dan werd ik ziek. Nu ik geweend heb, ben ik gerust”.

De rouwritus.

De dag daarop komt Kumba, tweelingzuster van Ginga, met haar man: zij ook was een slang. In een zakje van bladeren had zij restjes van rood mbio-hout. Zij nam er wat van en trok ermee een brede streep op de binnenkant van Ginga's beide armen van de pols tot de schouders. Hetzelfde voerde Ginga uit bij haar. Daarop namen zij allebei de rest van het mbio-hout en strooiden het op het vel van de slang dat in de zon te drogen lag. - De overtuiging is dat, indien de ritus niet plaats heeft, ziek worden en sterven te verwachten is.

De reden.

Enkel tweelingen en sommige eenlingen voor zover dezen met tweelingen samenhangen, worden als slangen vereerd. Steller poogde op alle wijzen de reden uit de mond der bewoners te krijgen doch meestal was het antwoord: “Wij weten het niet. God heeft het zo aan onze voorouders gezegd”.

De omvang.

De eredienst der slang beheerst alle andere gewoonten en gebruiken binnen de gezinnen en in het openbare dorpsleven.

'God'.

Gasó, een zeer voornaam ingezetene van de Ngonda-stam, zei: “Uw God is in de kerk - hij wees naar de kapel - ; bij ons is de slang wat bij u God is”. Een tweelingmoeder zei: “Weet gij niet dat de slang de Toro (Oppergeest) van de Ngbandi is? De Mbanza en de Ngbugbu hebben hun Ngakola en de Banziri hun nijlpaard als Toro. Bij de Ngbandi vindt men geen andere Toro dan de slang”.

Het Bijbelverhaal.

Het oorsprongsverhaal in de Bijbel vertelt over de slang als verschijningswijze van de duivel (aldus steller). “Zij hebben mij wel tienmaal naeen gevraagd of de slang dan toch zo slecht was en of God echt sterker was dan de slang”.

Levenskracht.

Wie de slang vereert, geniet van haar hoogste levenskracht die alle onheilen kan afweren.- Toch dit. De dibèrè is bijzonderste wijas waarvan alle fetisjisten de uitwerkingen kennen. Toch werd een tweeling door dibèrè gedood. Reden: zijn vader had te lang gewacht vooraleer zijn schulden te betalen aan een voornaam ingezetene van het dorp. Wachtensmoe stak deze dibèrè onder het afdak van het huis van de vader met als gevolg de dood van het tweelingskind.

Dromen.

De slang en de tweelingen delen regelmatig boodschappen mee in de droomslaap. Die boodschappen zijn keiharde bevelen. Indien deze niet uitgevoerd worden, dan zal de tweeling sterven of zal de slang anderen doden. Maar wie een valse droomboodschap voorwendt, zal de veldslang komen bijten.

Steller.

Grillen van hysterische mensen, inzonderheid vrouwen, en van kemp-rokende mensen leiden tot de willekeurigste ingevingen. Zo b.v.: de slang wil dat men als tweelingsbomen geen nduru maar wel twee ngbu gaat planten. Of: de kinderen mochten geen melk zuigen maar eieren slurpen en bananenwijn drinken. Met als gevolg dat beide kinderen kort naeen stierven. Nog: de slang duidt iemand aan die de dag daarop zou gaan vissen waarbij hij twee grote vissen zou vangen. De man stapte de prauw in, vereerde de slang, wierp het net uit en ving, behalve veel andere, twee grote vissen.

Tot daar enig inzicht in wat een mythisch dier waarvan men de zicht- en tastbare aanwezigheid in biologische dieren ziet, kan betekenen binnen het denkkader van een primitieve cultuur.

9. Regenmaker.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique (Magie et sexualité en Afrique noire), Paris, 1972, 220/ 222.

“Jacques Lantier” is een schuilnaam voor een hooggeplaatst ambtenaar die in 1960 naar zwart Afrika vertrok. Volgend verhaal toont ons wat een regenmaker doet.

Het was een jaar van een uitzonderlijke droogte in het land der Kirdi (van Tsjaad tot Kameroen). Ieder spoor van groen was opgedroogd. Mensen, dieren leden honger en dorst. In Ledé had een regenmakersritus plaats. Steller mocht de plechtigheid bijwonen op afstand en zonder foto's te nemen. De regenmaker in dit geval was een reizende wijman. Algemeen gebruik: indien de ritus lukt, dan volgen rijke giften; indien hij mislukt, dan wordt de wijman afgerost. De dorpingen verzamelden zich langs een uitgedroogde rivierarm die bij regen een brede stroom wordt.

De regenmaker hakt met een oeroude bijl een greppel in de keihard geworden aarde. Deze heeft de vorm van het vrouwelijk geslachtsorgaan. Rondom plaatst hij twaalf ronde witte stenen van verschillend formaat. Tussenin plaatst hij zes zwarte stenen die de vorm en het volume van een noot hebben. Hij zet zich daarop neer aan de rand van de groeve en haalt uit een zak een platte steen die hij voor zich plaatst. Een helper biedt hem een kip aan waarvan hij de kop op die steen afhakt. Daarop besprenkelt hij “het altaar” met het lekkend bloed terwijl hij een bevreemdende melopee zingt die nu eens een traag dan weer een snel ritme inhoudt.

Twee uren duurde die melopee terwijl hij de stenen telkens weer een andere plaats gaf. Hopeloos blauw bleef de hemel.- Plots voelden de mensen gedurende enkele seconden een warme luchtverplaatsing. Daarop richt de wijman zich op en met gekruiste armen wendt hij zich tot de hemel. De helper versnelde het ritme van de trommel. De wind kwam opnieuw op maar nu bleef hij waaien nu eens heviger dan weer zachter.

De wijman nam uit zijn zak een antilopenhoorn en haalde er een poeder uit dat hij in de greppel wierp. De wind waaide met stoten die almaar door heviger werden.- Tot zijn grote verwondering zag steller in de verte een rond zijn as draaiende fallus! Deze witte, enorme, onmetelijke vorm naderde met in zijn spoor dichte zwarte wolken. Hij volgt de droge rivierarm en vaart over ons heen terwijl hij een reusachtige wolkbreuk regen achterlaat. Op enkele ogenblikken was het hele landschap overstroomd: een volle rivier vloeide voor onze voeten. De dorpingen lagen op de grond voor de stortvloed. Zij waren ontzettend gelukkig met hun regenmaker en diens werk.

Opm.. - O.c., 214s .. - De cloaca van een kip lijkt - voor de Kirdi - op de geslachtsopening van een vrouw. De rauwe - en wellicht vroegste - magische ritus stelt voorop dat het kippenbloed lijkt op en samenhangt met het - in de mentaliteit der Kirdi - vruchtbare vrouwelijke menstratiebloed. In die gedachte pleegt men geslachtsgemeenschap met de kip als met de vrouw: op het ogenblik van het mannelijke orgasme hakt de magiër de kop van de kip af en vangt op een steen het 'vruchtbare' - versta: resultaten boekende - bloed op. Zo zal het besprenkelen van de aarde deze vruchtbaarheid verlenen. Zo begrijpen wij nu de regenmakersritus die op een gegeven ogenblik het afhakken van de kop van een kip behelst zo dat met het bloed "het altaar" besprenkeld wordt als essentieel onderdeel van een regenmakersritus.

In voetnota stelt Lantier dat geslachtsgemeenschap met een kip nog steeds - zijn boek verschijnt in 1972 - een nogal verspreide gewoonte is in sommige primitievere gebieden van Europa.

Opm.. - O.c., 7.- Schrijver zegt: "Men zegt soms dat de werkelijkheid het ingebeelde overtreft. Dit boek is niet aan de ontkenning van die bewering toe. Toch zijn de verwonderlijke geschiedenissen die ik vertel, echt. Ik heb de feiten die verteld worden, meestal zelf beleefd. In de andere gevallen is mijn tekst gebaseerd op getuigenissen die onweerlegbaar waar zijn".

Opm.. - Dergelijke verslagen bieden ons een inzage in wat 'religie(s)' eigenlijk kunnen zijn. Zij kunnen schokken. Maar te verkiezen zijn schokkende verslagen boven verzoete weergaven die ons westers gevoel strelen maar nevens de feiten zijn.

10. Seksuele inwijding.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique (Magie et sexualité en Afrique noire), Paris, 1972, 239/ 248 (Avec les femmes-tabernacles).

Steller is bijzonder bekend met de seksuele magie bij de Yombe, de Vili en de Kongo (gesitueerd tussen de Atlantische oceaan en Kinshasa).- Het cultuurstelsel is matrilineair: het gezag over de kinderen wordt niet door de vader maar door de broer van de moeder uitgeoefend.

Basisinzicht.

Zodra bij een meisje de geslachtsrijping zichtbaar wordt, moet zij altijd een broekje dragen. De reden: de levenskracht (la force vitale) blijft in haar lichaam en wordt afgeschermd tegen boze geesten. Meer nog: zij moet een tunica dragen om haar organen en de magische waarde ervan aan de blikken te onttrekken.

'Tabernakel',

d.i. verblijfplaats, is het geslacht van het meisje. De godheid der voorouders, schepper van alle dingen en inzonderheid drager van bevruchtingskracht, woont in haar geslacht. Bij de huwelijksgemeenschap bevrucht immers die godheid via de man de vrouw. Het kind is in de grond van de godheid.- Dat heet steller "de magische, mystische, ja, metafysische duiding".- Wat volgt moet strikt in dat kader verstaan worden zo niet ontheiligt men het heilige - dat is het juiste woord - in de vrouw. De maagdelijkheid waarmee zij de eerste huwelijksnacht ingaat, heeft die betekenis.

Inwijding.

De grootvader meestal wijdt het jonge meisje in dat hij "zijn echtgenote" heet. Zodra het drie-vier jaar is, leert hij haar masturbatie met hem in een soort liefdesspel. Ook de grootmoeder speelt dezelfde rol met het jongetje dat zij "mijn echtgenoot" heet.

Terloops: jongens en meisjes leven in aparte levensruimten.

De jongemannen.

Een zuster van de moeder brengt de jongen indien deze de leeftijd daartoe bereikt heeft, alle mogelijke seksuele eenwordingswijzen bij.- In ieder dorp is er bovendien een wijvrouw, "Mama Mfumu" geheten, die weduwe of althans ongehuwd is. Zij wordt door het dorpshoofd aangesteld. Seksbehoefte jongeren vangt zij op "zodat dezen geen verontschuldiging kunnen voorleggen indien zij een meisje aanranden" (o.c., 241).

De jonge meisjes.

In ieder dorp is er een ‘Kumbi’. Zij woont in een in het rood geverfde inwijdingshut. Zij leeft naakt - ook in het rood gemaquilleerd - en vaak ligt zij op een bladerenmat terwijl meisjes haar werk doen en te eten brengen. Zij brengt de meisjes de eenwordingswijzen bij en demonstreert daarbij met een stel fallussen.

De verloving.

Mama Mfumu helpt de huwelijken tot stand komen. Zij steunt zich daarbij op haar ‘ingevening’ en tegelijk op de wijze waarop zij jongeren tot mekaar aangetrokken ziet.- De jongemannen die besneden zijn en huwelijksrijp, worden door haar in een dansgroep bijeengebracht. Na de dans dienen de meisjes aan de jongemannen het eten op dat zij bereid hebben. Indien Mama Mfumu die op alles let, een wederzijdse aantrekking opmerkt, dan ondervraagt zij eerst het meisje en daarna de jongeman “om de waarheid in haar intuïties te toetsen” (o.c., 242). Indien niets van beide zijden ertegen is, vangt de verloving aan.

Opm.. - Voor degenen die nog geen partner vonden, is het jaarfeest de gelegenheid,- weerom onder het oplettend oog van Mama Mfumu. - Aan de vooravond begeeft de jongeman zich met twee vrienden die drank bezorgen, naar haar. Hij schenkt ze een door zijn verloofde gedode en gekookte kip. Volgt een etentje. Daarna - begeleid door zijn vrienden die met de handen klappen en liederlijke taal uiten - pleegt hij een laatste keer liefdesspel met Mama Mfumu.

Palabers.

De volgende dag heeft de directe voorbereiding van het huwelijk plaats: vooral de broers van de beide moeders hebben het over de uitstekende eigenschappen van de verloofden. Het dorps hoofd bevestigt op het einde juridisch het huwelijk.

De voorbereiding van het meisje.

Het meisje moet zich daarop terugtrekken in een hut of soms zelfs gaan leven bij de Kumbi gedurende meerdere weken. Die periode van teruggetrokkenheid heeft als doel het voor te bereiden zo dat het op ‘welvoeglijke’ wijze zijn echtgenoot kan ontvangen. De Kumbi is een soort vrouwenarts en inwijdster.

11. Seksuele inwijding (vervolg).

De huwelijksviering.

Met aan het hoofd Mama Mfumu begeleidt een blijde menigte de bruid, gedragen op een berrie, naar het dorp van de bruidegom. Mama Mfumu zingt zinnelijke liedjes terwijl zij een vierkantig doek heen en weer zwaait.- Zij leidt het meisje in de door de bruidegom opgerichte 'liefdeshut'. Zij ontkleedt het en wrijft het lijf in met olie. Zij bereidt de vagina voor.- Op haar teken komt de bruidegom binnen. Zij ontdoet hem van zijn kleren, zalft hem heel en al en wrijft de penis in met een magisch middel.

De eenwording.

Wanneer de penis tot functioneren gereed is, plaatst de Mama de jongeman in de juiste positie terwijl twee vrouwen de benen van het meisje vasthouden. De Mama waakt erover dat de ontmaagding zacht verloopt. Indien de jongeman te brutaal is, weerhoudt zij hem een ogenblik om dan met haar vinger de toegang te openen.

Medeleven.

Buiten let de bevolking op de kreten uit de hut. Hevige kreten tonen dat het meisje maagd is. Het getuigt van een goede opvoeding indien het overdrijft. Wat soms de bruidegom vermoeit. Indien hij zijn lust verliest, weet de Mama wel raad.

De eenwording.

Op het ogenblik dat de Mama geschikt vindt, duwt zij op de billen van de man. De indringing is dan totaal. Daarop moet de bruid onmiddellijk grote vreugdekreten uiten om haar geluk aan de bevolking kenbaar te maken.

De afloop.

Nu haar werk af is, verlaat de Mama Mfumu met de beide vrouwen de hut. Zij worden met gejuich door de bevolking onthaald.- In beginsel moet de man met het liefdesspel of met liefkozingen volgens de technieken van de stam doorgaan tot de vroege morgen. De bewoners staan vroeg op om de vrouw te zien buitenkomen. Zij gaat water halen in de put met de kruik die haar schoonmoeder haar schonk. Zij moet dit stilzwijgend doen. Indien zij bij het terugkeren haar tevredenheid in de rituele vorm toont, is het huwelijk definitief. Indien zij de kruik in de put achterlaat en naar de ouderlijke woning terugkeert, is het huwelijk vernietigd.

Beschouwingen.

Steller zegt: "Men zou kunnen veronderstellen dat dergelijke verleidelijke gewoonten een verfijnde genotzucht beogen. Niets van! Het gaat om een plechtigheid die in grote mate de magische inslag overschrijdt om religieus en zelfs metafysisch te worden" (o.c., 245).

Opm.. - Steller definieert (zoals vaak) 'magie' als "niet-religieus" of "niet-metafysisch". Zijn verdere duiding bewijst het tegendeel. "De hele ritus toont het gewijde wezen van de huwelijksdaad en de noodzaak de reinheid die vereist wordt van het 'tabernakel' van de geest der voorouders, te waarborgen".

Een wijvrouwelijke instelling als die van de Mama Mfumu heeft enkel als reden de onbeheersheid der jongens en jongemannen een uitweg te bieden en meteen de maagdelijkheid der meisjes te beschermen: zij dient ertoe het goddelijk sperma een vagina te bieden die vrij is van iedere ‘bezoedeling’. De echtgenoot is immers de wijman die de voorouders vertegenwoordigt. “Zijn rol is dus religieus” (o.c., 245).

Dergelijke gewijde rol heeft niet de hevigheid van de hindoe-tantristen, zeker niet die van de tantristen “van de linker hand” (*opm.*: die moraal niet zo nauw nemen). De vrouw is hier niet de tegenwoordigstelling van de godin zoals in India maar als tabernakel vertegenwoordigt zij een mystische waardigheid. De eenwording is op zich magisch, ja, goddelijk.

Gevolg: het vrouwelijke orgasme dat zich in de juichende kreet uit, toont met alle duidelijkheid de indringing van de god die de hem alleen voorbehouden maagd komt bevruchten.

Neveneffecten.

De gestrengte gedragsregels die de maagdelijkheid zoals hierboven geschetst omgeven, zijn een van de onbewuste redenen van mannelijke homoseksualiteit.

Universaliteit.

O.c., 249. - “Het geloof in de vrouw als tabernakel is in feite algemeen verspreid. Het leeft in een verscheidenheid van vormen voort tot bij de meest geëvolueerde volkeren. In Afrika wordt de afscherming van de vrouw als schrijn der godheid verzekerd door talrijke vrouwelijke genootschappen. Deze hebben als eerste doel de vrouwen in de uitoefening van haar “natuurlijke rol” (*opm.*: het schrijn der godheid te zijn) moreel bij te staan”.

12. Rituele verkrachting.

Bibl. st. : J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 114ss ..

Steller, bekend met Kongo, heeft het over de Simba n.a.v. de opstanden der Mulele en de Soumaliot in Oost-Kongo. De Simba als geheim genootschap zetten de traditie der in heel Afrika beruchte luipaardmensen voort.

Kort geschetst.

Doorheen een reeks keiharde toetsen vereenzelvigd men zich dankzij een 'dawa' (een fetisj) met de 'simba' (civetkat) om daarop magisch in een onkwetsbaar dier (panter, luipaard, leeuw) te veranderen.

Terloops: indien een kandidaat sterft in de loop van de inwijding, dan snijden de ouderen hem neus, oren en geslachtsdelen af om er fetisj materialen van te maken: het verbrijzelde en vermengde vlees wordt met aarde en andere magische werkstoffen vermengd. Daarop delven zij op een geheime plaats een put waarin zij de ongelukkig begraven.

De Mulele en de Soumaliot, stammen in Oost-Kongo, pleegden opstanden. Het geheime genootschap aldaar werd berucht om zijn wreedheden, o.m. om de rituele verkrachting der Belgische kloostervrouwen in Bunia.- De missionarissen en de kloostervrouwen waren bijeengebracht en opgesloten - meer om ze te beschermen dan om ze te bewaken - in het hotel Papa Nungovitch - door een majoor met zijn soldaten. Iedereen wachtte het einde der vijandelijkheden af.- Plots sloeg de situatie om: 's avonds op 16.11.1964 komt een sterke groep Simba krijgers - als een soldateskader - Bunia binnen. Zij bereiken het hotel. Om de magie van de dawa te tonen waren zij naakt. Hun lijven waren beklad met gewijde beschilderingen. - De Kongolese majoor vroeg aan het kopstuk wat hij wou. Waarop deze: "De kloostervrouwen verkrachten". De majoor verzette zich maar het kopstuk gaf hem een kaakslag en riep zijn mannen toe: "Al deze smerige blanken zijn te uwer beschikking. Doet ermee wat gij maar wilt".

De kloostervrouwen hadden begrepen wat op komst was: zij barricadeerden zich in een kamer. De priesters vochten maar werden met geweerkolven en kapmessen uitgeschakeld en aan handen en voeten gebonden buiten gesleept.- De woeste Simba maakten zich van de zusters die het uitschreeuwend van terreur zich weerden, meester: zij werden ontkleed en naakt de enen op de anderen buiten op een hoop gegooid. Daarop vormden de woestelingen een kring en onder tamtamgeroffel dansten en stampvoetten zij met hun wapens zwaaiend. Zij onderbraken om lange kreten uit te stoten die op het roepen van nachtuilen geleken.

Eén kloostervrouw richtte zich op om ook te dansen en te stampvoeten. Haar ogen puilden uit. Plots stapt zij recht voor zich uit: de krijgers maakten plaats en lieten ze vluchten. In de mentaliteit van de streek bevinden de waanzinnigen zich reeds in de onderwereld bij de voorouderzielen en dus behandelt men ze met 'eerbied'.

Dit duurde tot een half uur na middernacht. Op dat moment begon de rituele verkrachting.

Thérèse, een der kloostervrouwen, werd op een soort altaar geheven: zij gaf rond twee uur in de morgen de geest. Om zes uur verlieten de laatste Simba krijgers het terrein.

Opm.. - Lantier noteert daarbij dat in Oost-Kongo zowat overal in die periode wreedheden gepleegd werden.- Nabij Paulis werd een 'kapitein' waanzinnig: hij doodde zes gegijzelden op een uitzonderlijk woeste wijze. Hij sneed een spleet in de onderbuik, trok langs daar de ingewanden van de slachtoffers uit om er zich als een koord van te bedienen om ze ermee aan bomen op te hangen.

Ook de menseneterijen herbegonnen volop. Jongeren van le Mouvement national congolais Lumumba in Stanleyville zonden op 20.11.1964 een telegram naar de Organisation de l'Unité Africaine: "Het Kongolese volk wil zelf over de krijgsgevangenen beschikken. Stop. Hele bevolking ertoe bereid krijgsgevangenen op te eten indien andere bombardementen in onze streek. Stop. Indien gij weigert, vragen wij u alle woonplaatsen waar deze krijgsgevangenen verblijven, te mogen omgeven met vaten benzine om gereed te zijn om ze levend te verbranden indien Maison-Blanche zich er voor dinsdag niet toe verplicht te onderhandelen met revolutionaire regering. Stop. Lumumbistische groeten. Full stop."- Wreedheid is besmettelijk. Zeer zeker rituele wreedheid.

13. Uitvaart van een magiër.

Bibl. st. : J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 53ss ..

Steller is in de streek der Kabré (Kabiyè, Cabrais) in Noord-Togo, waar hij een begrafenis van een magiër mocht bijwonen. Het lijk lag al sinds een week in een ronde hut op een kleien bed, in palmladeren gewikkeld. Vliegen en insecten krioelden te midden van een ondraaglijke geur. De dorpelingen die de hele week in dansen, plengoffers en innemen van drugs opgegaan waren, waren uitgeput, behalve de smid, het hoofd der magiërs, en enkele vrouwen. Onder dezen beheerste de oudste zuster van de overledene de goede gang van de rit met een zweepje. De sterksten dansten voort onder tamtamgeroffel. Soms onderbraken zij om uit kalebassen sorghumbier te drinken. De rest der dorpelingen lag op de grond.

Terloops: steller had zoals altijd eucalyptusolie bij zich tegen neusallergieën maar deze hielpen nu niet, dermate was het zien op zich van verdorven vlees walgelijk. Dat leek de Kabrè niet te deren. Laat 's nachts onder voortdurend tamtam geroffel leidden de smid en de oudste dochter van de dode een twintigtal mensen in de 'baarmoederhut' binnen mèt steller. Men zette zich neer. Buiten metselden mannen ze in. De smid begon litanieën aan te heffen waarop de aanwezigen eindeloos op dezelfde wijze antwoordden. "Ik kon mijn blikken niet losmaken van de jonge vrouw die tierde, uit alle macht schreeuwde, gebaren maakte terwijl zij een groot mes, waarvan ik de bestemming niet kende, zwaaide. Haar lang afhangende borsten slingerden heen en weer over haar buik. Een loodzware warmte drukte op ons te midden van een verstikkende vochtigheid. Ik vroeg mij af of niet ook ik ging doodgaan".

Zo ongeveer een vijftig centimeter boven het hoofd van de dode was een gat in muur aangebracht van een twintig centimeter doormeter. Een lichte luchtstroom was op gang gekomen tussen de openingen in de muur die ons moest insluiten, en het gat in de muur.

Plots, na een reeks op een schrille toon uitgetierde klanknabootsende woorden, plofte de jonge vrouw haar mes in het lijf van de dode en begon zij de verbanden en de palmladeren rond het lijk weg te nemen.

"Wanneer het lijk op die afschuwelijke wijze ontbloot was, had ik de indruk dat het zienderogen opzwol. Ik kreeg de tijd niet om het zich voordoen van dergelijk fenomeen te toetsen. Het allerbevreemdendste feit dat men zich kan inbeelden, deed zich voor: de dode richtte zich op en ging zitten. Uit zijn open mond kwam een bol of een vlam! Ik zou het niet juist kunnen zeggen want het gebeurde zo snel en zo onverwachts dat mijn vermogens om erop te letten voorbijgestreefd waren. Dat ding - het was van een blauwgroene kleur - zocht een ogenblik zijn weg om dan doorheen het gat in de muur te verdwijnen.

Wat zich daarna voordeed, zou ik niet kunnen zeggen. Ik bevond mij buiten maar met een slecht gevoel in de maag en een zwaar hoofd. De dorpelingen: zij hadden te midden van een hels lawaai hun drinkgelagen en hun dansen hernomen”. Tot daar het verslag.

Achtergrond.- De Kabré zijn zeer primitief gebleven bergbewoners.

Mythe.

Eso, de oervader van alle mensen, is naar de hemel vertrokken. Hij is omgeven van geesten, o.m. van een fallus “zo groot als de hemel”. Van de Coran namen zij over dat na de dood men zich eeuwig kan overleveren aan eten, zich bedrinken en liefdesspel plegen.

De voorouderverering grijpt plaats in een hutje waar iedere dode uitgebeeld wordt door een kleien kegel die bij benadering zijn geslacht weergeeft. Ervoor plaatst men een fetisj die bestaat uit klei, placenta van een in de baring dood gebleven vrouw, menstruatiebloed van een vrouwtjeshond, levers, pluimen van kippen die in offers de dood vonden.

Magiërs trachten de waakzaamheid van Eso te omzeilen en willen in een pasgeborene reïncarneren. Daarom gaan levende magiërs iedere geboorte na. Indien sommige tekens erop wijzen dat de baby een gewezen magiërs is, dan wurgen zij hem met zijn navelstreng, onthoofden hem en begraven de twee lichaamsdelen apart.

14. Gedaanteverandering.

Bibl. st.: J. Lantier, *La cité magique*, Paris, 1972, 84s ..

Steller woont een gewoonterrechtelijk onderzoek bij in de omgeving van Kinshasa (Kongo). Een dorpeling had zijn kippen de ene na de andere zien sterven. Dan zag hij zijn vrouw “zonder ooit ziek geweest te zijn” sterven. Welnu, in zijn dorp was een jonge man opgemerkt doordat hij zich in een wild varken veranderde. Meerdere mensen hadden het wild varken ontmoet en erin de jonge man herkend. Zij zijn er om onder eed te getuigen.

Zo althans verstaat het steller want de advocaat pleit niet maar beperkt er zich toe voor het gerecht dansen met bellengerinkel uit te voeren.

De rechter ondervraagt de magiër - versta: de van gedaante veranderende jonge man - : hij verwijt hem fonkelende ogen te hebben.

Opm.. - Bij de Bakongo in de streek rond Kinshasa heet dergelijke magie ‘n ‘doki’: wie van stam- of clangedrag afwijkt, is n’ doki. Zeker in een geval van gedaanteverandering. - De rechter o.g.v. dat begrip acht fonkelende ogen een geval van ‘ n ‘doki’.- Dergelijk ‘bewijs’ volstaat om de jonge man te veroordelen tot het betalen van het bedrag voor de kippen en de vrouw alsook van dat voor een bak bier voor het gerecht.

Opm .. - Dit geval is weinig overtuigend tenzij wat betreft de gewoonterrechtelijke axioma’s. Het volgende is overtuigender.

In Kongo.

De gerechtelijke politie in Kinshasa beschuldigt een man ervan zich in een krokodil veranderd te hebben om een kind te stelen. - Een tiental jaren geleden richtte de man die wel een vrouw had maar geen kinderen, zich tot een befaamd magiër opdat deze hem een zoon zou bezorgen die hij als een eigen kind zou opvoeden. De magiër stemde in en gaf hem een drank om in een krokodil te kunnen veranderen.

In dergelijke gedaante daalt de man de stroom in en volgt een vaartuig waarin een kind van zes jaar zich bevindt. Het kind om te plassen begeeft zich naar het einde van het vaartuig. De ‘krokodil’ doet het in het water vallen, grijpt het en draagt het tot het dorp. De man herneemt zijn menselijke gedaante en vraagt zijn echtgenote zich voortaan te gedragen als de moeder van het kind.

Er komt een proces van.

Alle betrokkenen erkennen het gebeuren als echt. Ook de adolescent die nu zestien is en die zich volkomen de omstandigheden van zijn ontvoering herinnert. Het gerecht

van Kinshasa veroordeelt de man tot het teruggeven van de zoon aan diens gezin en tot het betalen van een stevige schadevergoeding alsook tot het betalen van een zware boete.

In de overwegingen stelt het gerecht met nadruk dat de man zich werkelijk in een krokodil veranderd heeft om zijn misdaad te begaan.

Opm .. - O.c., 82s .. - Steller zet de mensopvatting der Bakongo uiteen.-

1. De normale aspecten.-

a. “Ik ben”. Dit is de ziel voor zover onafhankelijk van het lichaam en voortlevend na de dood.

b. Heldergevoelige ziel.- Zoals magische planten, geneesmiddelen, drugs ‘voelen’, zo ‘voelt’ de ziel.

c. Daadkrachtige ziel, ‘ndwenga’ geheten.- De ziel ineen met de totem (ding, plant, dier die beschermend werken) is tot berekening en sluwheid in staat. De zetel bevindt zich in het hoofd. –

2. De supranormale aspecten.

O.m. deze twee.-

a. De ziel als ‘yembo’, gesitueerd in het ruggenmerg aan de basis van de halswervel en uitlopend naar de oren, de ogen, de schouders tot voor de maag, ‘ziet’ al wat onzichtbaar gevaar is, reageert met angst maar ontplooit versterkte levenskrachten.

b. De ziel als ‘kasasa’, gesitueerd in de glabella (tussen de wenkbrauwen) en uitlopend tot onzichtbare, op hoorns gelijkende ‘antennes’, is helderziende: zij ‘ziet’ in zich en in anderen en ‘ziet’ de toekomst.

Yembo kan ingeoeffend worden door inwijding.

Kasasa - weinig ontwikkeld bij de meesten treft men aan bij mensen die “al gaande spreken” met een bedrieglijke geest. Sommigen o.g.v. een hogere inwijding kunnen kasasa beheersen en worden zeer machtig. Zij raden wat anderen denken en dwingen ze te doen wat zij willen. Deze begaafdheid bezitten blijkbaar waarzeggers, magiërs en heksenjagers.

Het vermogen van gedaante te veranderen behoort tot het laatste soort.

15. Lotsworp.

Bibl.st.:

-- S. Hutin, *Techniques d'envoûtement*, Paris, 1971;
-- L. Bernard d'ignis, *Traité du désenvoûtement et du contre-envoûtement*, Rennes, 2002.- Ter inleiding wat volgt.

Magie (toverij)/hekserij.

Indien men S. Greenwood, *Magie en hekserij (Een geïllustreerd historisch verslag van spirituele werelden)*, Utrecht, 2002 (or.: *The Encyclopedia of Magic and Witchcraft* (2001)), mag geloven, dan is 'magie' de beschrijving van de 'spirituele' of 'geestes'- zijde van alle dingen.- 'Geest' is blijkbaar hetzelfde als 'levenskracht' (het dynamistisch basisbegrip).- O.c., 122, wordt erop gewezen dat "spirituele krachten" in zich neutraal zijn maar zowel goed als slecht kunnen aangewend worden. De slechte aanwending zou dan 'hekserij' heten.- Doch staan wij stil bij een der topprestaties van hekserij, de lotsworp.

Definitie.

In alle geval: autosuggestie in de vorm van "zich behekst voelen" valt buiten de strikte definitie.- Hutin definieerde 'lotsworp' als "de greep van een sterke persoonlijkheid op een zwakke persoonlijkheid" (op gebied van levenskracht). Tot die definitie behoort het feit dat het slachtoffer eraan gelooft en het beseft.

Na de lezing van Bernard d'ignis geeft hij toe dat het begrip 'lotsworp' ook slaat op mensen die het niet beseffen en er niet eens aan geloven. Zo rekent Bernard d'ignis ook "de herinnering der muren" (die zelfs na eeuwen nog de kwalijke energieën van verleden occult kwaad uitstralen) of de kwalijke energieën van een landschap tot het begrip 'lotsworp'.- Lotsworpbezweering is dan de magische praktijk waarmee een geworpen lot te niet gedaan wordt.

Kenmerken.

Bernard d'ignis geeft lijsten die een criterium uitdrukken om een lotsworp van de rest der werkelijkheid te onderscheiden.- Wij vatten ze enigszins samen en ordenen ze anders.

1. Energieverlies.

Hèt effect bij uitstek is beroving van levenskracht natuurlijk.- Vermoeidheid "zonder aanwijsbare reden". 's Morgens is men al doodmoe. Men heeft enkele minuten een gesprek met iemand: in de loop van dat gesprek wordt men zo moe dat men zo snel mogelijk een ligzetel zoekt.

2.1. Moedeloosheden allerhande.

Men "ziet het niet meer zitten". Van langs om meer. Angsten overvallen u. Nachtmerries storen de slaap die ook zonder nachtmerries erg onrustig is.

2.2. Afzondering.

De omgeving mijdt u. Gezinsleden, collega's, vrienden lijken u te mijden. Zelfs vreemden doen quasi-onmiddellijk een afkeer van u op. Ook dieren reageren negatief.

2.3. Afkeer.

Het slachtoffer zelf ontwikkelt negatieve houdingen t.o.v. zijn omgeving: huisgenoten, het ander of het eigen geslacht, vreemden met wie men samenleeft of werkt, komen wurgend of walgelijk over. Dit kan gaan tot woedeaanvallen.

2.4. Financiële problemen.

Meestal ondergaan getroffenen pannes (computer, al wat elektriciteit is vooral maar ook wagens en andere apparatuur). Ongelukken "zonder aanwijsbare reden" slaan ongewoon toe. Het zakencijfer daalt ongewoon niettegenstaande speciale inspanningen. Men kwetst zich op onverklaarbare wijze.

2.5. Lichamelijke problemen.

Men ondergaat eigenaardige kilten. Men voelt een zeldzame krop in de keel of de maag. Bepaalde koppijnen tergen het gemoed. Op bepaalde ogenblikken verstikt men overdag of ook 's nachts. Eigenaardige prikkelingen in lichaamsdelen komen voor. Onpasselijkheden en duizeligheden doen zich voor. Ongewone spijsverteringsstoornissen kunnen daaraan toegevoegd worden.

3. Buitenmenselijke fenomenen

Dieren - ook huis- en knuffeldieren gedragen zich afkerig. Elektrische lampen en iedere apparatuur vertonen onvoorspelbaar en ongewoon gedrag zo dat de erbij geroepen specialist "niets vindt" en het hoofd schuddend buitengaat.

Men voelt bijtijds 'iemand' of "een groep" achter zich, ja, in de rug dringend. Er lijken stromen of vormen doorheen gedeelten van het lichaam te verhuizen.

Bernard d'ignis zegt dat geen enkele van de opgesomde 'fenomenen' in zich volstaat én dat de opstapeling van de opgesomde kentrekken - hoe talrijker des te beter - pas enige zekerheid biedt omtrent het feit dat er werkelijk lotsworp is. Want de diagnose ervan is een zeer moeilijke aangelegenheid. Mèt het risico - altijd aanwezig - zich te vergissen (vooral indien men met autosuggestie terzake rekening houdt).

16. Voorouders.

Bibl. St.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 40ss ..

Steller bevindt zich in het land der Fali in het Tinguelingebergte. Men beweert er dat bij volle maan de voorouders bewegen. Hij vraagt een dorpshef of hij zo iets mocht bijwonen. Deze zegt dat hij daartoe moet “de magie regelen”. Tegen passende betaling wou een magiër dit doen. Deze trekt de wildernis in om de werkstoffen die onzichtbaar maken - onzichtbaarheid die noodzakelijk is wil men bij volle maan de voorouders zien bewegen - , te verzamelen want hij zou met kruiden een mengsel bereiden (waarin twee ogen die uit de kop van een levende aap gerukt worden, urine van een vrouwtjeshond e.d.m.). Twee dagen later was alles gereed.

Het hoofd, steller en de magiër dronken het mengsel dat onzichtbaar maakt. “Ik nam zo’n drie soeplepels van een slijmerig groen kooksel in. (...). Een lichte dronkenschap maakte zich van mij meester, waarop ik mij door een soort verlamming verdoofd voelde”.

Op een teken van de magiër vroeg het dorpshef hem te volgen in zijn gezinsomheining tot aan de hut der voorouders, een eenvoudige kegelvormige wijplaats in verharde rode aarde. Een vlechtwerk voor de ingang werd opgeheven. Bij het licht van een petroleumlamp was een hoop keien zichtbaar. In het gangetje dat op die hoop uitgaf, bevond zich een sotghum-offer en een vuistgroot, lichtend en vuil iets dat harig leek. Toen steller vroeg wat dit laatste was, klonk het antwoord: “Dàt? Dat is fetisj!”.

Men zette zich neer voor de ingang van de hut. De lamp erbinnen belichtte de hoop keien met een flauwe schijn. Men bleef zo een lange tijd zitten. Het dorpshef bekeek strak de keienhoop. “Wanneer worden wij onzichtbaar?”. Hij gaf teken te zwijgen.

In de nabijheid krijsten apen en hoorde men ze in galop lopen. De lange stilte die volgde, werd enkel onderbroken door een gesis dat scheen te komen van een slang die heel dicht bij ons voorbij kroop. Een hyena begon te lachen.

Het hoofd dat de keienhoop in de lichtschijs bleef aanstaren, nodigde mij ertoe uit te kijken. Hij leek sterk onder de indruk. Steller van zijn kant ervoer - zonder de reden ervan te vatten - een ondefinieerbare angst. “Ik had geen enkele reden om dergelijk onbehagen te ervaren want ik geloofde niet in het minst aan deze keienhistorie”.

Plots werd de stilte doorbroken door bevreemdende geluiden. “Men zou gezworen hebben dat op die keien er stenen neervielen zo vlak voor ons. Het licht wankelde. Ik keek strak naar wat ik onderscheidde. De keien beefden en botsten tegen elkander alsof men ze schudde. Ik doorvorste het tafereel met aandacht: ik hoorde duidelijk het geluid van tegen elkander botsende keien. Ik zag er meerdere traag omhoog rijzen, ineens omkeer maken en met een plof neervallen”. “Het is afgelopen. Nu moeten wij snel weggaan”. Aldus het hoofd.

Daarop bevonden hij en steller zich bij een vuur buiten de omheining. De magiër was vertrokken. Het nachtelijke leven van het dorp bleef bij zijn gewoon ritme. Iedere gemoedsbeweging was bij het hoofd verdwenen. Steller was verveeld. En kon het niet gezegd krijgen. Wat later kon hij een woordje zeggen: “Gij hebt mij gezegd dat wij onzichtbaar zouden zijn maar dat was onwaar!”. Waarop het antwoord luidde: “Toch wel! Wij waren onzichtbaar!”.

“Ik herinnerde mij dat inderdaad, terwijl de keien dansten, het mij voorkwam dat gedurende enkele ogenblikken het dorpshoofd niet meer nevens mij aanwezig was”.

Opm.. - Steller vertelt deze geschiedenis aan een Frans kapitein die arts was in Fort-Lamy in T Chad. De officier schoot in een lach: “Men heeft u een poets gebakken! Om u geld af te troggelen. De twee snuiten hebben u een hallucinogeen (versta: hallucinaties verwekkend) product te drinken gegeven en gij hebt de stenen menen te zien dansen. Het is ook mogelijk dat zij een opening gegraven hebben achter de hut en dat iemand gekomen is om met een stok de stenen te schudden”. Steller: “Ik beken dat ik meerdere dagen beschaamd was om mijn naïefheid. Mijn verbazing steeg wanneer ik vernam dat de kapitein-arts nooit in het land der Fali geweest was”.

17. God.

Bibl. st.: L.-V. Thomas / R. Luneau, *Les sages dépossédés (Univers magiques d' Afrique noire)*, Paris, 1977, 132/169 (*L'homme et le divinité*).

Lantier heeft ons een beeld opgehangen van Afrikaanse 'heilige' feiten. Hij deed dit vanuit zijn positivistische axiomatic die de mensheid en haar religies ziet evolueren van - wat hij heet - "het magisch (primitief) stadium" doorheen "het metafysisch stadium" (dat in vage begrippen opgaat) naar "het positief (versta: natuurwetenschappelijk) stadium".

Daardoor is zijn blik danig beperkt want de drie stadia zijn er in feite alle drie tegelijk maar met verschillende nadrukken. De voorkeur die hij aan de dag legt voor het seksuele in de magie, loopt ineen met een strekking tot seksuele ontvoogding. Maar wat hij als ooggetuige gezien heeft, is zeer waardevol onder meer omdat hij radicaal scepticus is en dus zoveel mogelijk het buiten- en bovennatuurlijke onmogelijk acht. Ook indien hij met eigen ogen ziet wat met zekerheid de positieve wetenschap heden niet kan 'verklaren', toch wijkt hij geen duimbreed af van zijn scepticisme ..

Staan wij nu stil bij wat Lantier nauwelijks ziet, nl. het begrip 'Opperwezen' in zwart Afrika. "De Afrikaan ziet in al wat zijn zintuigen als een gegeven vatten, iets anders dan wat hij ziet". (*R. Bastide, Religions agraires et structures de civilisation*, in: *Présence africaine* 66 (1968)).

De gewone gang van zaken.

O.c., 166.- Een groot aantal ritens wordt voltrokken zonder God te vermelden. Niet iedere droogte is dramatisch b.v. en dus in de loop der gewone dagen situeert de Afrikaan wat zich voordoet, in de gewone gang van zaken die de geesten, de godheden van tweede rang, de voorouders, de natuurgeesten als een quasi-onmiddellijk gegeven zichtbaar tegenwoordig stelt. Dat hebben de verslagen van Lantier overduidelijk gemaakt.

De ongewone gang van zaken

Voor de Afrikaan is het basisgegeven de bestaande orde der dingen en gebeurtenissen. Tot die orde behoort de gewone gang van zaken. Doch, wanneer deze buitenmate verstoord wordt, dan duikt er zoiets op als een Opperwezen. En wel als reden bij uitstek van wat zich voordoet.

Wanneer men de geleerde uiteenzetting van stellers wil samenvatten, dan blijkt dit.- Er is een grote verscheidenheid inzake de namen die aan het Opperwezen gegeven worden (indien er al een naam aan gegeven wordt), - verscheidenheid die de cultuurtypes weerspiegelt: een herder spreekt anders over 'God' dan een akkerbouwer of een veeteler. Maar de uitzonderlijke, versta: alles overschrijdende wezenheid van het Opperwezen is in de grond overal dezelfde.

Ook al lijkt het erop (sommige geleerden benadrukken dat) dat ‘God’ - die men nu niet met de God van de Bijbel moet verwarren - paradoxale kentrekken vertoont die soms met tegenstrijdige kentrekken verward worden. De ene keer krijgt ‘God’ namen; de andere keer stelt men dat voor Hem geen naam bestaat.

Opm .. - Dat betekent dat, indien de namen het wezen van ‘God’ niet verraden, deze er mogen zijn, en dat, indien de namen datzelfde wezen verraden, zij afwezig moeten blijven. Dat is paradox maar geen contradictie.

De ene keer is ‘God’ ver van de mensen (wat men dan o.m. “deus otiosus” (godheid op vakantie) kan heten); de andere keer is Hij levensnabijer dan al het zicht- en tastbare. - Zo kan men nog gelijkaardige ‘tegenstellingen’ in het spreken over ‘God’ aantreffen.

Zonder gelijke.

Eén kentrek overheerst: ‘God’ heeft geen gelijke.- Hij is wel vergelijkbaar maar nooit gelijkstelbaar.

Een model (o.c., 159).

De Mosi drukken dit zo uit.- An yiid Wêndé (Wie overschrijdt god?). - An toê né Wêndé (Wie haalt het op God?).- An tög Wêndé (Wie is machtiger dan God?). - An kêm Wêndé (Wie is ouder dan God?). - An gê né Wêndé (Wie woont gewoonlijk bij God?).- Wênnam m’mi (God weet het). - Zàg bé Wêndé (Alles is in God).- Da gêls Wêndé (Kijk God niet in de ogen).- Da pêlg Wêndé (Benader God niet).Sid bé Wênné (De waarheid is in God).- Sid bé Wêndé (De waarheid is bij God).

Zoals A. Hampaté Ba, *Aspects de la civilisation africaine*, in: *Présence africaine* 1972, zegt: “Voor de traditiegebonden samenlevingen komt het beginsel van alle werkelijk inzicht (...) altijd van hierboven”.

18. Clitoris.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 286ss ..

Lantier ontmoet een fetisjman en ondervraagt hem over de vrouwelijke clitoris. Wij vatten samen.

Hoe kan men, zoals de missie doet, de vrouwen verbieden bezig te zijn met wat de hoofdrol speelt in de eenheid met de voorouders? God (versta: de oervader) heeft het geslacht van de vrouw zo gemaakt dat alleen hij het kan bezoeken om er zijn geest in te brengen op het ogenblik van de ontvangenis. Daarbij is de vrouw op twee plaatsen gedreven en opgewonden door begeerte, de clitoris en de vagina. Waardoor? De haard van de vagina is door een maagdenvlies afgesloten en is enkel na het scheuren ervan toegankelijk. Waarom heeft God daar deze afsluiting aangebracht? Waarom wil hij dergelijk bloedoffer? God heeft nooit iets gedaan zonder reden. De reden is dat alleen God moet komen om de vrouw te bevruchten door haar de geest der voorouders te bezorgen.

Gevolg:

zij behoort maagd te blijven tot op de dag waarop de door de voorouders uitgekozen echtgenoot de weg openstelt die het God mogelijk maakt nakomelingen tot leven te wekken. Zo'n plek moet niet bezoedeld worden want de geest der voorouders moet reinheid aantreffen.- Daarbij heeft God gewild dat zijn aanwezigheid de vrouw het grootste genot bezorgt dat zij in de loop van haar bestaan kan doorleven.

Clitoris.

God gaf aan de vrouw de clitoris opdat zij ervan zou kunnen gebruik maken voor het huwelijk zo dat zij het liefdesgenot ervaart zonder de maagdelijkheid te verliezen die de geest van God nodig heeft.

Gevolg:

zij heeft geen verontschuldiging indien zij deze verliest. En wat meer is: de genietingen die zij doorleeft, scherpen in haar een hevig verlangen naar gehuwd te zijn.

Clitoridectomie.

De kittelaaruitsnijding geschiedt niet bij heel kleine meisjes omdat de kittelaar hun dient om zich te masturberen. De uitsnijding wordt enkel voltrokken bij jonge meisjes van wie men oordeelt dat zij voor bevruchting en huwelijk in aanmerking komen. Eens dat zij haar clitoris kwijt zijn, masturberen zij zich niet meer. Met als gevolg dat zij heel wat missen. Dan richt heel haar begeerte zich naar binnen: zij zoeken meteen vlug te trouwen.

Eens getrouwd - in plaats van op te gaan in vage en nietige ervaringen - richten zij alles op dezelfde plek en kennen - wat normaal is - de koppels veel geluk.

Uw God, blanken, gaat te werk als een mens. Dat begrijpen wij niet. God werkt niet want hij heeft geen handen. God - voor ons - is de diepe bedoeling in al wat bestaat: alles gaat in een eens en voorgoed vastgelegde richting. Plicht is altijd in de richting te gaan die Hij voorzag. Niet afwijkend.

Verschil.- De ene stam snijdt de clitoris uit; de andere niet doordat iedere stam een eigen God heeft. Meteen verschilt de overlevering en dus ook de gewoonte. De verschillen gaan ook in de richting van God.

Tot daar wat de fetisjman zei.

Steller. “De rest van ons gesprek dwaalde af - dat moet ik toegeven - in vergezochte metafysische beschouwingen zonder enig belang terzake. De lezer/lezeres zal - hoop ik - toegeven dat ik beter de inhoud van het gesprek tussen mij en de fetisjman weergeef dan enkel mijn eigen mening terzake uiteen te zetten. Uit wat de fetisjman beweerde, kunnen zo vele denkbeelden en duidingen oprijzen die ik aan de reacties van iedereen overlaat”.

Zijn duiding.

“Waardoor gelooft men nog in de landen die zich als de verst gevorderde aandienen, meer dan men het wil geweten hebben, aan het belang van de maagdelijkheid van de meisjes? Waardoor worden de jongens in hun zo goed als algemene onwetendheid gelaten inzake de erotische draagwijdte van de clitoris? Allemaal vragen die wij - om welke reden? - als kies om te beantwoorden duiden maar die de denkbeelden van de fetisjman misschien kunnen ‘demythiseren’ (versta: van haar mythisch karakter ontdoen) en van haar onaanraakbaarheid beroven” - Er veranderde veel sinds 1972!

19. Er is fallus en er is wijfallus.

Bibl.st.: J. Lantier, *La cité magique*, Paris, 1972, 163ss.

Steller heeft het over de voorwerpen die primitieven maken. I.p.v. de langdradige theorie weer te geven die hij ontwikkelt en die zo goed als gemeengoed is onder etnologen, geven wij een geschiedenis weer die een steekproef is maar de algemene gedachte volkomen weergeeft.

In de streek der Bakongo maken de beeldhouwers fallussen. Met een Canadees - vertegenwoordiger van de UNO - die eens wou zien hoe een verwonderlijke fetisj (versta: magisch voorwerp) in het huis van steller te zien aangemaakt wordt, vertrekt steller naar een dorp in de nabijheid van Kinshasa. In een werkplaats vol fallussen van alle formaten - van onze pink tot die van een olifant - staan beiden stil van verbazing. De beeldhouwer was verbaasd om reden van die verbazing. Op de vraag van de Canadees "Wat betekent dat hier?" antwoordt de man: "Dat is prokondo". "En wat is prokondo?". "Dat is wanneer gij een vrouw benadert maar vermoeid zijt, dan gaat gij met prokondo te werk".

Daarop bootst de beeldhouwer met zijn mond en wangen een locomotief na die van Kinshasa naar Matadi rijdt. Hij neemt een prokondo, draait rond een grote tafel met de prokondo al zuchtend en proestend als de trein.

Beide mannen houden hun lach in aangezien de Bakongo lichtgeraakt zijn. Steller wijst een prokondo aan, de grootste, van wel twintig kilogram en vraagt "Gij maakt ons toch niet wijs dat de Bakongo meisjes dergelijk tuig kunnen gebruiken". "Toch wel! Dat is een kwestie van magie: op de huwelijksdag zet de vrouw zich daarop neer om een kind te krijgen". "Maar er is toch geen reden voor het feit dat zich daarop zetten de komst van een kind begunstigt".

Waarop de beeldhouwer: "Niet zomaar! Deze prokondo is gemaakt zoals het hoort, met het oog op magie maar magie heeft hij nog niet gekregen. Het behelst een langdurig werk, de magie geven. Wanneer het dorpshoofd de prokondo van mij zal afgekocht hebben, zal hij het voorwerp geschikt maken voor magie. Daarna zal de prokondo dienen bij huwelijken".

De Canadees bestelt, bedisselt de prijs en koopt. Bij het verlaten van de werkplaats schuift de beeldhouwer - wellicht omdat hij hem een koper bezorgd had - een mooie prokondo onder de arm van steller, "een pikzwarte van natuurlijke grootte".

Stellers duiding.- In de cultuur der Bakongo is iedere werkelijkheid draagster van 'mana' (levenskracht) zo dat zij invloeden uitstraalt en invloeden opvangt. Invloeden die nu eens weldadig dan weer boosaardig zijn.

Gevolg: “Het voorwerp verdient eerbied en oplettendheid” (o.c., 152). Steller gebruikt de Franse term ‘ambiance’, ‘omgeving’, om aan te duiden de ruimte - de occulte ruimte dan - waarin de inboorlingen leven, - een omgeving van talloze ‘invloeden’, goede en kwade.- Het is vanuit die ‘omgeving’ dat men de wijfallus kan begrijpen.

Hij drukt de kracht uit die de godheid/ voorouder ter beschikking van de gehuwde vrouw stelt. Indien zij - gehuwd - zich daarop neerzet op rituele wijze, dan via die fallus die dankzij ‘wijding’, versta: magische bewerking (zij is een langdurige, oplettende bewerking), tot wijfallus wordt, reageert de voorouderlijke godheid met zijn goddelijk sperma bij de eenwording met de man.

Steller benadrukt:

magische voorwerpen van dat type zijn een boodschap gericht tot de bestemming die hier de buitennatuurlijke bevruchter is. De boodschap, hier een vraag: “Schenk vruchtbaarheid”, wordt niet beperkt tot gedachten, woorden en daden maar wordt ‘sprekend’ doordat een gewijd voorwerp de boodschap, de vraag, doorgeeft. De overtuiging is dat de goddelijke stamvader via dat wijvoorwerp de boodschap veel beter verstaat.

Opm.. - *P. van Baaren, Doolhof der goden*, Amsterdam, 1960,190, benadrukt dezelfde ‘retorische’ betekenis van magie: “De mens roept goddelijke wezens om hulp aan en tevens laat hij die goddelijke helpers drastisch zien welke hulp hij van hen verwacht”. Natuurlijk lukt dit maar binnen éénzelfde religie met haar systeem van hoge wezens en hun openheid naar mensen-aanhangers toe, systeem van wederzijds begrijpen.

20. Fetisjeuses.

Bibl. st.: J. Lantier, *La cité magique (Magie et sexualité en Afrique noire)*, Paris, 1972,67/77. –

Steller stelt vast dat het Afrikaans taalgebruik dingen als een masker, een beeldje, een boom, een plant of zelfs een recipiënt vol verscheidene ‘dingen’ een ‘fetisj’ heet en dat die wij mensen (mannen, vrouwen) die een fetisj kunnen/ mogen aanmaken, doorheen zeer harde toetsen een eigen inwijding doormaken. Hij mocht ooit een ritus meemaken in een ‘klooster’ van fetisjeuses in het noorden van Dahomey (West-Afrika) even voor het jaarfeest der fetisjen in Lolo. De Kaba Lolo lokt vele mensen aan.

De stichtingsvoorouder der Ber of Bariba, een zeer primitief volk, heet Saccalolo. Hij wordt als een god vereerd. De Bariba fetisjeurs halen in Lolo waar hij begraven ligt, aarde om ze bij de aanmaak van fetisjen te gebruiken. Twee types zijn er bekend: genezende die uit Lolo-aarde bestaan, en gelukverschaffende die met magische mengsels ingewreven mensbeeldjes zijn.

De wijvrouwen die ertoe bestemd zijn de levenskrachten op een fetisj over te dragen, ondergaan een vorming van drie jaar. Enkele sprekende details: zij worden eerst ontmaagd maar blijven al die tijd zonder betrekkingen; zij beschikken elk over een hut die een fallus bergt die zij wel meermaals daags aanraken maar die zij in geen geval mogen gebruiken als lustmiddel. Op de binnenplaats is een haan te zien die vastgebonden is aan de grote fetisj die Saccalolo tegenwoordig stelt. Wanneer hij ‘s morgens en ‘s avonds kraait, moeten de novices zich masturberen volgens de gangbare rituelen. De inwijding eindigt met een clitorisuitsnijding.

De ‘macht’ van koning Lolo.

De ingewijden o.l.v. de hoofdfetisjeuse zijn in het wit gekleed. Zij verplaatsen zich een kleine kilometer tot aan een grote vijver in een kronkel van de rivier. De dorpelingen houden zich op afstand. Het dorps hoofd stoot enkele kreten uit en werpt dan een reeks levende kippen in de vijver. De talrijke krokodillen werpen zich op de dieren.

De inwijdster gaat zingend voor, gevolgd door de novices. Zij treden het water in totdat dit tot haar gordel stijgt. De krokodillen - “ik zag dat fantastisch wonder” zegt Lantier (o.c., 76) maken de weg vrij. Daarop richt de inwijdster zich tot de krokodillen en in naam van Lolo gebiedt zij ze toe te laten dat het hele jaar door de vrouwen van ter plaatse water putten uit de vijver. “Hier en daar openden zich de enorme muilen der krokodillen als om te antwoorden” (ibidem). Dan traden de fetisjeuses achterwaarts gaande uit het water. Het onderste van hun rokken was bemodderd; het bovenste was wit. Wat een bevreemdende indruk wekt. Zij bereiken de oever. Zij ontkleden zich en keren in het water terug waar zij te midden van de krokodillen baden”.

Slotindruk.- “Ik ademde sterk uit vrees voor de aanvalsdrijf van deze roofdieren. Enkele minuten later traden de fetisjeuses uit de vijver. Daarop kwamen de dorpsvrouwen die kruiken gereed hielden, water putten in het aangezicht van de krokodillen die ze bekeken met de grootst mogelijke onverschilligheid” (o.c., 77).

Opm.. - Eén fase uit de ritus die Lantier mocht bijwonen en waarbij de novices eenworden met “de verborgen machten” (o.c., 74), weze vermeld. De novices - heel en al naakt - komen o.l.v. de inwijdster te voorschijn “met starende ogen” alsof zij drugs ingenomen hadden. Het dorpshef aan wie Lantier vroeg of zij een ‘geneesmiddel’ ingenomen hadden, kreeg een glimlach op de lippen en zei dat zij ziensters waren.

Op de vraag wat zij zagen, zei hij: “Zij zien koning Lolo in gezelschap van zijn onderdanen en zijn vrouwen. Dezen zijn tevreden want de koning heeft al zijn vijanden overwonnen en hij heeft de zon achter zich. De koning is dermate machtig dat hij aan de vrouwen die hem zien, het vermogen schenkt al wat leeft, te beheersen”.

Daarop vroeg Lantier of hij daarvan geen bewijs kon zien. Het hierboven beschreven te water gaan te midden van de krokodillen en dit tweemaal gold in de mentaliteit van het dorpshef als een ‘bewijs’: “Zeer zeker. Het is gemakkelijk. Heb geduld” had hij gezegd. Hij bedoelde het tafereel in de vijver!

Opm.. - Ook primitieven hebben zo hun ‘mirakels’ die de axioma’s van hun religie staven.

21. Een geheim genootschap van vrouwen.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 249/257 (Sarabandes de femmes).

De magische rol der vrouw als schrijn van het sperma van de oervader wordt in zwart Afrika verzekerd door talrijke genootschappen die jonge vrouwen inwijden. In Gabon heten de genootschappen 'Nyembe' ('Nzembe'). Vroeger riskeerde men zijn leven indien men trachtte de bijeenkomsten van de vrouwen-genootschappen bij te wonen of te bespieden. Steller verhaalt zijn ervaring terzake. Er werd overeengekomen: hij mocht de plechtigheid bekijken en werd begeleid door een ouderling, niet door een wijvrouw.

De rituele plek is een open ruimte afgeschermd tegen de blikken door een drievoudige ronde omheining die bestaat uit hagen van verscheidene planten waaronder er enkele zeer geurige bloempjes dragen. In het midden bevindt zich een zo'n twee meter hoge wijfallus uit aarde.

De omheining mocht Lantier niet in; hij mocht ook geen foto's nemen. Hij kon kijken staande op een ladder tegen een boom nabij de open plek. Toen hij aankwam, was de ritus al begonnen. Lichte wolken verduisterden het maanlicht maar brandende toortsen verhielpen.

Voor de wijfallus sloeg een vrouw op de tamtam. Zo'n vijftig vrouwen wandelden onophoudelijk rond de fallus. Zij vormden een sleep: de ene na de andere hield de handen op de schouders van de voorgaande. Zij waren heel en al naakt maar opgetuigd met een dikke kunstmatige penis waarmee iedere vrouw - zo leek het Lantier - de billen van de voorgaande raakte.

De plechtigheid duurde in die eentonige vorm - Afrika kent dat vaak - minstens een uur. Plots echter hield als bij toverslag de sarabande op. De vrouw die de tamtam sloeg, besteeg haar instrument dat op een rond tabouret geleek, en sprak de deelnemers toe. Zo nu en dan onderbraken dezen de spreekster met kreten of met herhalingen van voor Lantier onverstanebare zinnen. De toespraak leek eindeloos. De spreekster beëindigde ze met een reeks verdubbelde tamtamslagen.

Zij boog daarop voorover het hoofd tegen de fallus en toonde haar achterwerk aan de aanwezigen. Zij trok haar billen open met de handen. Dit duurde zo'n tiental minuten. Daarna begon de sleep gedurende dewelke iedere deelnemster de penis waarmee zij opgetuigd was, tussen de billen van de leidster duwde.

Daarna zetten de vrouwen zich rond de aarden fallus neer waarbij zij de penis waarmee zij opgetuigd waren, aflegden. De leidster gaf korte slagen op de tamtam. De deelnemers hernamen hun opgetuigde penis en bewogen deze heen en weer als weergave van geslachtsgemeenschap.

“Ik vroeg mij af hoe dat alles ooit zou eindigen toen de oude man die mij begeleid had, mij beval mijn ladder te verlaten. Ik smeekte hem mij nog enkele minuten te laten kijken maar hij verzekerde mij dat dit onmogelijk was want wij zouden gedood worden door ik weet niet welke geest indien wij het geheimste gedeelte van de ritus zouden bijwonen. Ik wierp een laatste blik: één van die vrouwen rolde zich in het zand terwijl zij hevige kreten uitte. Twee andere vrouwen hielden mekaar in de greep. Maar de oude man trok mij weg” (o.c., 257).

Opm.. - Steller, o.c., 255, zegt: “Het is mijn overtuiging dat bijeenkomsten van dat type als uitlevingen kunnen beschouwd worden zowat in de zin van die welke nu in de streek van Parijs bestaan”.

Deze uitspraak is verwonderlijk want zij strijdt met de rest van de duiding die steller huldigt inzake de achtergronden van de seksuele magie in zwart Afrika. Dat de vrouwen in kwestie “zich uitleven” is heel en al in de lijn van haar sacrale opvattingen. Zij doorleven gemeend wat de overleveringen opleggen. Dat dit als ‘uitleving’ geduid wordt, toont een miskennis van het gewijde wezen ervan. Al is een soort uitleving blijkbaar een aspect.

De geheime genootschappen zoals steller er een in haar bijeenkomst schetst, zijn ertoe bestemd de gedragsregels van de voorouders op aarde en in de andere wereld waar te maken o.m. in de zo even beschreven vorm. Wee in zo’n culturen degene die zich aan afbraak ervan waagt. Dat verklaart wellicht de overgave der vrouwen.

22. Van masker tot wijmasker.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 195ss ..

Steller woont in Diosso, een dorp nabij Pointe-Noire (Congo-Brazzaville), een private wijding van een masker bij. De rechthoekige hut is vol zeer verscheiden voorwerpen waaronder de onderbouw van de magiër. Enkele mannen en een vrouw in nogal gewone kleren waren aanwezig. De wijman houdt het bovenlijf onbekleed maar is beladen met een verwonderlijk stel magische voorwerpen. Hij zat neer tijdens een banaal gesprek.

Op het teken van een aanwezige staat hij recht en neemt in een hoek een aantal korven en voorwerpen die hij voor zich plaatst. Op een blok legt hij een met meetkundige figuren beschilderd masker. Uit een tas haalt hij een fetisj (een met magische kracht geladen voorwerp) waaraan stukjes metaal, nagels, stukjes van sleutels e.d.m. vastgehecht waren.

De vrouw ontkleedt zich en heft met een snijdende stem een melopee aan die zij tot het einde der bewerking zingt.

De wijman zet het masker op de fetisj. Hij haalt uit een korf een slang die er slaperig uitziet, en grijpt ze bij de kop. Traag wentelt zij zich rond zijn arm. Terwijl hij met uitgestrekte arm de slang boven zich houdt, schudt hij driemaal een korf vol rinkelende voorwerpen. De slang ontplooit zich. Met beide handen grijpt hij ze en doet ze zich rond het masker kronkelen. Het dier voert de ritus apathisch uit. Zo lijkt het Lantier.

De vrouw zingt of liever huilt heupwiegend, gebaren makend, met de handen klappend.

De wijman haalt een afgeknotte hoorn te voorschijn waarin hij een poeder werpt. Hij schudt de hoorn als een teerlingwerper. Hij brengt hem aan zijn lippen, buigt zich over het masker en driemaal blazend werpt hij poeder op het masker.

De vrouw houdt plots op.- De magiër plaatst de slang, de hoorn en de fetisj in hun respectieve korven en zet het masker op het blok.

Terugkerend naar Pointe-Noire uit Lantier zijn verwondering over de afwezigheid van dansen. Hem wordt uitgelegd dat het masker niet voor collectieve doeleinden bestemd is maar door een der aanwezige mannen besteld is: twee van zijn kinderen zijn binnen enkele dagen gestorven en hij vraagt een bezwering tegen een lotsworp.

Axiomatiek.

O. c., 154.- Lantier merkt op dat, binnen de vooropstellingen van zo'n magisch gebeuren, geldt dat de gegeven dingen hun plaats hebben en dat de aanmaak van een nieuw ding een storing is van de gegeven orde der dingen. Daarom is beroep op voorouders en inzonderheid op de stichtende voorouder voor alles plicht. Men wil weten of wat men gaat aanmaken, hun bevalt of men wil hun zelfs de aanmaak opdringen.

Gevolg: iedere aanmaak is door en door een ritus die zich tot "de geesten" richt om ze te overreden en die de bewerking voorziet van de noodzakelijke en voldoende waarborgen.

Gevolg: de bouw van steden, dorpen, hutten,- de plaatsing ervan,- de aanmaak van gerief, - dit alles wordt beheerst door soms zeer ingewikkelde regels die overigens over de aardbol een grote verscheidenheid te zien geven.

Opm.. - *Th. P. van Baaren, Doolhof der goden*, Amsterdam, 1960, definieert het wijmasker als een gezichtsbedekking die meestal de trekken van geesten of godheden draagt die via het masker 'verschijnen', d.i. zicht- en tastbaar tegenwoordig zijn. De maskerdans beeldt dan met behulp van wijmaskers goddelijke of althans hogere wezens uit.

De vraag rijst bij Lantier's beschrijving van het uitwendige welke processen en welke aanwezigheden de wijman, de zingende wijvrouw, de wijslang, de gewijde voorwerpen, de aanwezigen bergen. Wat magisch zeker is, is dat het masker, eens gewijd, een nieuwe levenskracht of 'mana' afgeeft die zich o.m. uitwerkt in het gezin van de besteller wiens kinderen op een opvallend korte tijd stierven.

Die levenskracht is die van de magiër zelf, van zijn wijvoorwerpen maar ook en op de eerste plaats - zoals van Baaren stelt - van de stichtende voorouder en van de voorouderzielen, van de met deze wezens verbonden geesten e.d.m .. - Het inzicht daarin is dan het vatten van het 'heilige' of 'sacrale' dat in en achter al het uitwendige schuilgaat. Pas dan vat men wat er eigenlijk gebeurt. Pas dan is er echte religiewetenschap die doorheen het uitwendige ziet.

23. De rechter als tolk van een geest.

Bibl. st.: J. Lantier, La cité magique, Paris, 1972, 132/134.

Binnen de wouden van Gabon omvat de vorming der rechters twee stadia, het beroep op de familiale geesten en de rituele inwijding. In ieder gezin bewaart men de schedels der voorouders die met grote zorg ontschorst, gereinigd en met vrouwenspeeksel ingewreven worden.

Een met zorg uitgekozen jongen wordt in een ritus door de voorouders aangenomen: hij neemt daartoe een afkooksel van de schors van een euforbia ('alan') in zo dat hij de geesten kan zien.

Byeri, de oervoorouder zelf, verschijnt hem en geeft een tik op zijn schouder waardoor hij wijman wordt. Indien Byeri niet verschijnt, dan betekent dit dat de voorouders de door de levenden voorgedragene weigeren.

In sommige stammen worden de rechters aangeduid onder de mannen die een contact met Byeri hebben. De vergadering der rechters kiest zelf. De zo gekozenen zonderen zich af om Mundju, de geest der met macht geladen plant, te zien. Rond die plant plaatst iedere deelnemer de gezinsschedels. Zo dicht mogelijk erbij plaatst men de schedels der overleden rechters. Acht dagen lang moeten de kandidaten op het ritme van tamtams en gerinkel onophoudelijk het hoofd omlaag en omhoog bewegen behalve gedurende de eetmalen. Zij nemen een nauwkeurig bepaalde dosis iboga (een plant) in zo dat zij drie dagen later de voorouders zien.

De vijfde dag komt de levenskracht der plant in hun hoofd door zo dat zij zich van dan af bewoond weten door haar geest die de wereldorde vertegenwoordigt. Wat zij dan zeggen, is onfeilbaar. Hierna versieren zij het hoofd met de pluimen van de papagaai, "de vogel die spreekt zonder te begrijpen". Met een stok slaan zij op de aarde en danken de geest die in hen is: "Gij, geest van het woord, gij die voor ons de nauwe en moeilijk toegankelijke deur hebt geopend, wij danken u. Geest van het woord, voortaan spreekt gij doorheen onze mond. Geest van het woord, voortaan zijn wij dankzij u de waarheid".

De rechters ontvangen daarop de kentekens van hun ambt: een rode Frygische muts, een bevelsstok, een staf voorzien van belletjes om stilte op te leggen, alsook een heel stel magische voorwerpen waarmee zij diegenen van wie zij een eerbiedige houding en een volstreekte gehoorzaamheid eisen, aanraken. Aangezien de geest van de voorouder doorheen hen spreekt, buigt iedereen vanzelf sprekend voor hen.- Dergelijke rechters spelen de rol van ordehandhavers en rechtsprekers.

Opm.. - O.c., 124.- De rol van een wijplant intrigeert Lantier, ja, zij ergert hem. Zo zegt hij: "De planten bezitten zomaar het vermogen te genezen of te doden". Deze ontdekking acht steller na de ontdekking van het vuur de belangrijkste vaststelling in de evolutie van de mensheid.

Meer nog - en het ergert steller nog meer - de planten maken het zien van de andere wereld mogelijk. Hij besluit: "De primitieve mentaliteit schrikt van het bestaan van zo'n fantastische macht op en legt zich bij de superioriteit van de plant neer" (ibid.). De plant - zo zegt hij het - , eens 'verpersoonlijkt', verwerft een bovenmenselijke macht. Nog erger: een magische boom b.v. wordt door een onzichtbare geest bewoond.

Gezien dit alles is de plant voor een primitief op zich een fetisj: zij betreft haar wezen uit de andere wereld. Doordat zij - daarin de mens overtreffend - tot de andere wereld behoort, getuigt zij - een 'persoon' gelijk - van het vermogen in de geest der mensen te lezen, hun schuld te bepalen, hun daden ethisch te beoordelen en daarop met beloning of straf te reageren.

"Dit verwonderlijk geloof, zo verspreid in de samenlevingen van het archaische type, zo vèr dragend onder oogpunt van gevolgen" ergert steller die nochtans - vooral waar het seksuele magie betreft - met open geest de primitieven benadert.

Opm.. - Het is duidelijk: Lantier's duiding die wij zo even schetsten, getuigt van een oppervlakkige, behavioristische (enkel op het uitwendig gedrag lettende) methode. Hij miskent wat de primitieven hem zeggen, door hun beweringen niet vanuit hun axioma's en ervaringen te verklaren maar door ze vanuit zijn westerse axiomatic te bekijken als een buitenstaander. Dat is misschien wetenschappelijk maar geeft het de werkelijkheid weer?

24. Geloof in 'magie'.

Bibl. st. : J. Lantier, La cite magique, Paris, 1972, 199/209 (Amulettes et gris-gris).

Het aanwenden van 'amuletten', geluk brengende en ongeluk afwerende voorwerpen, is normaal gebaseerd op dynamisme, geloof in levenskracht. Maar zo simpel is het nu ook niet.

De rol van de amulet toont zich klaar in geïslamiseerd Afrika en wel in de vorm van 'maraboutage'. In de landen van de zwarte islam - vooral in Senegal - is de religie half islamitisch half Negro-Afrikaans. De kleine man weet zich d.m.v. een amulet gerustgesteld.

De islam kent als wijmannen geen priesters zoals in het katholicisme b.v. maar wel - althans in sommige archaische islamitische tradities - magiers/ magierinnen die met de rein Negro-Afrikaanse magiers/ magierinnen kunnen gelijkgesteld worden,- meestal 'marabouts', Het grootste gedeelte van zwart Afrika krijgt overal maraboets te zien die allerlei soorten 'gris-gris' aan negers verkopen of deze ermee uitwisselen. Algemeen gezien zijn deze wijvoorwerpen vervaardigd uit een blaas van leder of van dierenhuid, waarin zich stukjes papier waarop verzen uit de Koran geschreven zijn, bevinden. Dikwijls stelt men zich tevreden met stukjes oude dagbladen in Arabisch schrift. "Wat - zo lijkt het - op hetzelfde neerkomt".

Model.- Steller kende in Fort-Lamy een chauffeur Ours Paul. Hij kon niet met de wagen rijden maar hij had wel een rijbewijs gekocht dat hij samen met andere papieren en amuletten aan de hals hangend droeg.

Steller. - Ik zag op zekere dag Ours Paul op de markt in Fort-Lamy een dagblad in de Arabische taal kopen dat vijf jaar oud was. - "Wat wilt gij verduiveld daarmee aanvragen?. - "Dat? Dat is gri-gri". - "Gri-gi: hoe dat?". - "Wat erop geschreven staat, dat dient om gri-gri door marabout te maken". - "En waarom hebt gij dat gekocht?". - "Mijn vrouw, zij slaapt met andere mannen als ik er niet ben en zij zet mij de ziekte van de vrouw aan. Ik het dagblad onder de mat van mijn vrouw leggen".- "Maar uw vrouw zal toch wel het dagblad zien als zij de mat zal nemen".

Daarop had Ours Paul het volgende antwoord, dat mijns inziens meer waard is dan een hele filosofische uiteenzetting: "Het is op het ogenblik waarop mijn vrouw het dagblad zal zien dat er magie zal zijn Wanneer zij toekijkt, zal zij het schrift van de gri-gri herkennen en zal zij schrik krijgen. Aan mij zou zij niet gehoorzamen maar aan de gri-gri zal zij gehoorzamen".

Ours Paul leek mij een groot mensenkenner. Ook: ik stelde verdere vragen: "De gris-gris die gij hebt, is dat gelukbrengend voor u of iets voor de anderen?". - "Het is doordat de anderen, door het te zien, inzien dat het magie is. Zij erkennen. Van dat ogenblik of zijn zij ertoe gedwongen te doen zoals ik het vraag". "En de ouderen die dood zijn, erkennen zij ze ook?".-

“De ouderen die dood zijn, en de geesten!”. Ours Paul toonde mij een soort tabakdoos die aan zijn nek hing. Daarin waren meerdere stukjes ijzer vastgehecht. Ik vroeg hem wat zij betekenden: “Dat? Dat is in de kwaliteit van Sara fetisj. Zodoende weet ik dat ik Sara-Gambaye ben en dat dat geen boze geest is, geen boemboem in het hoofd”.

Opm.. - De Sara zijn een volk in het uiterste zuiden van Tsjaad en in het noorden van de Centraal-Afrikaanse republiek. Er zijn verscheidene subgroepen. Dat verklaart waarom Ours Paul zich Sara-Gambaye noemt. Ofschoon de islam bekeringen maakt, toch blijven de Sara zeer gehecht aan hun religie.

Mythe.

Nouba is het Opperwezen. Hij stichtte het heelal. Sou en Loa, de tweelingbroeders, zijn resp. de cultuurheld en de god van de hemel en het onweer. - Het dorpshoofd (‘Mbang’), daarin bijgestaan door de mad der ouderen, beschikt over de rituele machten en is o.m. verantwoordelijk voor de inwijding (‘yondo’).

Opm.. - Het is duidelijk dat Lantier als scepticus zich op Ours-Paul’s psychologische uitleg werpt om te insinueren dat ‘magic’ een kwestie is van subjectief geloof. Dat is enkel een aspect van de volle waarheid: doordat juist het basisgeloof een overtuiging is die levenskracht die de basis der magie is, als objectieve werkelijkheid vooropstelt en ervaart, is het mogelijk dat een bijproduct zoals Ours Paul het weergeeft, aantrefbaar is. Zelfs in het bijproduct is het originele geloof nog herkenbaar.

25. Gods oordeel over naturisme(n).

Wij vatten nu teksten aan die zonder iets te verbergen tonen wat seksuele religie, de wezenskern van het aloude naturisme (natuurreligie), is. Doch om zulke werkelijkheden - het meervoud zij onderstreept want het gaat over een veelheid van vormen - op strikt Bijbelse wijze te begrijpen is een oordeel erover noodzakelijk.

Wij halen daartoe *Jeremias 13:22/27* aan. De profeet kondigt de nakende ballingschap aan, het bittere gevolg van de afwijkingen die het Israëlitische volk beging. Voordat de hel losbreekt, verwittigt hij voor de zoveelste maal in de volgende woorden.

“Gij zegt bij uzelf: “Waardoor overkomen mij dergelijke onheilen?”. “Wel, om de onmetelijkheid van uw afwijking: daardoor heeft men uw rokken omhooggetrokken en werden uw hielen ontbloot (versta: werd gij verkracht)! Kan een Ethiopiër zijn huid of een panter zijn vlekken veranderen? En, gij, kunt gij wel goed handelen, gij die aan het kwaad verslaafd zijt? - Neen! Ik, Jahweh, zal u verstrooien als kaf dat wegstuift in de wind van de steppe. Dat is uw lot, dat wat u te wachten staat. Dat komt van Mij - zo spreekt Jahweh - aangezien het Mij is die gij vergeten zijt door u aan de leugen (versta: de heidense godheden) toe te vertrouwen. Ikzelf ruk tot aan uw aangezicht uw rokken omhoog zo dat men uw schaamte te kijk ziet. Oh! Uw echtbreuken en uw kreten van genot: uw schandelijke prostitutie. Op de heuvels en in de velden heb Ik uw griezels (versta: de heidense godheden) gezien. Wee u, Jeruzalem, die onrein blijft! En voor hoe lang!”.

Opm.. - De tekst wordt maar echt begrepen indien men twee betekenissen ineen ziet: ‘onreinheid’ betekent “afvalligheid van God” (om zich aan heidense godheden toe te vertrouwen) maar deze geloofsafval behelst onreine rituelen die meteen tot morele onreinheid leiden.

Opm.. - *Het Boek der Wijsheid 11:16* zal later zeggen van de Egyptenaren die kruipdieren als goddelijke wezens vereren, dat zij op gegeven moment met kruipdieren te doen hebben “opdat zij inzien dat men onheil oploopt volgens de afwijking die men beging”. Dat wordt in *Wijsheid 12:23* herhaald: “Gij, Jahweh, hebt ze trachten te bekeren door hun eigen gruwelen”.

De tekst van Jeremias stelt dit axioma voorop: zoals de Israëlitische vrouwen in onreine rituelen haar rokken omhoog hieven, zo zullen zij door vreemde legers de rokken omhoog getrokken ervaren. Dat verraadt - wat men heet - de immanente sanctie in Gods oordeel: men ondergaat de gevolgen van de eigen daden. S. Paulus, *Galat. 6:7/8*, zegt het klaar en duidelijk: “Wat men zaait, dat oogst men. Wie zaait in het vlees (versta: ondermaatse levenskracht), zal op grond van het vlees verderf oogsten. Wie zaait in de geest (versta: Gods wezenseigen levenskracht), zal op grond van de geest het eeuwig Leven oogsten”. Men heet dat “de zaai-oogstwetmatigheid”. In de afwijking zelf zit het onzalige gevolg ingebouwd. De ‘sanctie’ komt niet van buiten (van God b.v.) maar is ‘immanent’, in de afwijking zelf latent aanwezig.

Terloops: wat Jeremias zegt, werd een eeuw te voren door *Isaias, 47:2/3*, gezegd n.a.v. de ondergang van Babel: “Ga de handmolen halen en maal meel. Ontknoop uw sluijer, hef uw rok omhoog, ontbloot uw benen als om door stromen te waden opdat uw naaktheid te kijk sta, uw schaamte te pronk. Ik, Jahweh, voer mijn rechtzetting uit zo dat niemand ze tegenwerkt”.

De teksten die nu volgen, zijn soms van een schokkende rauwheid. Zij zijn verslagen van degenen die ooggetuigen waren. Sommige ooggetuigen komen uit voor hun scepticisme inzake religie maar loochenen niet wat zij gezien hebben. Dit type van ooggetuigen is misschien nog het betrouwbaarst aangezien zij tegen hun axioma's in toch zien.

Wie leest wat volgt, zal meermaals herinnerd worden aan wat Jeremias zegt omtrent de geloofsafval in Israël. Zo b.v.: “Ja, sedert lang hebt gij uw (versta: Jahweh 's geboden) gebroken, uw ‘boeien’ verbrijzeld en gezegd: “Ik zal niet dienstbaar zijn”. Maar op iedere heuvelhoogte, onder iedere groene boom zijt gij gaan liggen als een prostituee”.

Wat behelst dat men God als een juk afzweert om zich over te leveren aan naturalistische riten die de verslaving zelf zijn, want de natuurgodheden hebben zo haar keiharde eisen.

26. De Moedergodin.

Th. van Baaren, Doolhof der goden (Inleiding tot de vergelijkende godsdienstwetenschap, Amsterdam, 1960, 24/30, heeft het over “de populariteit van de Moedergodin” als een onbetwifelbaar feit:

“De Moedergodin heeft een legitieme plaats in bijna alle religies” (o.c., 29). Maar in de religies van het Boek (het Oude Testament, het Nieuwe Testament en de Koran) is zij officieel verbannen.

Wij staan even stil bij een nog heden bloeiende Moedergodinnenreligie, nl. in India. - *R. Lohman, Voorbij het bewuste (Dagboek van een priester-yogi), Utrecht, 1969, 109, schrijft wat volgt.*

Pondicherry 12.11.1968.- Het is altijd en overal “the Mother” maar dat kan twee dingen betekenen. Allereerst - wat in het Hindoeïsme sterk leeft - “the Mother-God”, de Goddelijke Energie, het oer-goddelijke onder het aspect van de Moeder. Aurobindo is hier vol van.

En dan is er verder “the Mother” van eenennegentig, een soort personificatie of incarnatie van de Goddelijke Moederlijkheid”.

De shakti (sjakti). - *J. Bleeker, De Moedergodin in de oudheid, Den Haag, 1960, heeft her over de antieke Moedergodinnen maar besteedt toch een tekst (o.c., 126/136) aan Lakshmi en Kali.*

India kent een drieheid van mannelijke goden - geen Drie-eenheid zoals in het christendom natuurlijk - , nl. Brahma, Shiva, Vishnu. - Welnu, elk ervan heeft een vrouwelijke godin als energiebron, een `shakti`. Zo heeft Shiva als shakti Kali die met haar magie levenskracht - ook `shakti` geheten - schenkt-en-vernietigt (*opm..*: weerom de harmonie der tegengestelden), dan met Shiva. Zij draagt even vele namen als rollen die zij met haar shakti of energie speelt: Durga (de Verhevene), Kumari (de Maagd) en dergelijke. Zo ook heeft Vishnu als `gemalin` Lakshmi als zijn vrouwelijke energie: “De Shakti stelt de creatieve macht voor, - magisch, erotisch, ritueel, - als naar de wereld uitstralende invloed van de godheid” (o.c., 130).

Bleeker voegt daaraan toe dat “vele goden een Shakti als gezellin hebben”.

Opm.. - Wij stoten weerom op de eigenaardige vaststelling dat mannelijke energie niet echt `werke zonder de vrouwelijke energie`. Want, indien Bleeker zegt `gezellin`, dan zegt hij te weinig: `energiegezellin` zou de volle werkelijkheid weergeven.

De Nepalese kumari.

Het is een geval van politieke theologie. - Er is al heel wat te doen geweest over wat *M.-G. Boulanger, Le regard de la kumari (Le secret des enfants-dieux du Nepal), Paris, 2001, als journaliste tracht weer te geven. - De kumari is een klein meisje als zichtbare*

tegenwoordigstelling van de Shakti Kali-Durga o.g.v. een tot nog toe erg mysterieus gebleven ritus.

Een mythe - de mythe is de geëigende tekst om een 'mysterie' (een ingreep van het heilige in onze wereld) uit te drukken - beschrijft: "(...). Zij heeft duizend armen, duizend koppen. Zij zet zich op de troon. Zij is woedend. - De vorst geeft haar alcoholische dranken, prikkelende middelen en soorten vlees. - De shakti drinkt en zij is ertoe bereid de vorst te helpen".

Men versta de mythe die de ritus als inbezitname door de Moedergodin Kal--Durga weergeeft: zonder een shakti, een vrouwelijke energie, via een uitgekozen meisje (de uitkiezing gehoorzaamt aan sacrale normen) kan de vorst wel regeren maar hij mist "the finishing touch" die de typisch vrouwelijke heiligheid verleent en die het volle gelukt zijn schenkt.

De vorst stelt de ene of andere mannelijke godheid tegenwoordig; de kleine kumari de Moedergodin.- Een duidelijk erotische inslag lijkt - volgens wat van de vestigingsritus uitgelekt is - aanwezig. - Wat gezien de heidense axiomatic die dergelijke religie beheerst, geen twijfel overlaat. Men herinnere zich het voorgaande.

Opm.. - Hiermee kunnen wij tot een besluit komen dat tegelijk een vraag is: wat is toch aan de vrouw, aan haar levenskracht, aan haar typische invloed eigen dat over de hele aardbol - behalve in de joodse, christelijke en islamitische religies - men de vrouw, haar energie, haar invloed als een soort onderbouw van typisch mannelijke heiligheid vooropstelt? Men stelle het zich echt eens voor: een koning in Nepal regeert niet tenzij op grond van een klein meisje - weliswaar als zichtbare tegenwoordig stelling van een Moedergodin van hoge rang - , een kind nog (hoewel een kind dat aan religieuze normen beantwoordt)! Wat behelst wat wij heten "het heilige" toch voor ons westers denken oermoeilijke aspecten bevat!

27. Een heks.

J. Durand, Les sorcieres, Pont-St-Esprit, 1990, geeft een reeks steekproeven uit de wereld der heksen in le Languedoc, les Cevennes, le Vivarais, le Velay, Auvergne, la Haute Provence indertijd. Volgens Durand, een sceptisch rationalist, lijdt het geen twijfel: de heksen waren in overgrote meerderheid vrouwen.

Een model.

Catherine Peyretone, “de heks van Montpezat”, beweerde geslachtsgemeenschap te plegen met “de Zwarte Haas”. Wie of wat dat mythische wezen was, is nu niet meer te achterhalen. Wat wel duidelijk is, is dat zij een geest - of waren het er meerdere tegelijk? - in haar geest (o.m. in haar verbeelding) voelde die haar erotisch prikkelde.

Dynamisme.

Een feit is historisch zeker: Catherine was buitennatuurlijk begaafd. Aangezien haar ‘gave’ hoofdzakelijk boosaardig was, zaaide zij gedurende drie decennia (een al of niet verantwoorde) angst in le Vivarais. Zij werd op 25.09.1519 aangehouden met de gevolgen van dien (o.c., 63/71).

Opm.. - Men vergelijkte deze copula “haas/ vrouw” met die welke Herodotus vermeldt in Mendes (“bok/ vrouw”).

Vergelijking.

Bibl. st.: *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten, Amsterdam, 1947, 201/229 (De antieke opvatting van dienstbaarheid).* - Slaven en ook slavinnen waren in het antieke Rome de zichtbare tegenwoordigstelling van de onderwereldlijke godheden. Als dusdanig golden dezen als de schenksters van leven en rijkdom binnen de familie.

Sacrale natuur.

De heiligheid der slavinnen was de weerga van die der slaven. Maar zij vertegenwoordigden in het bijzonder het ‘mysterie’ (versta: de doorbraak van het heilige in de wereld) van de opgang van het leven dat zij hielpen verwerklijken. Daardoor werden zij de dienaressen van Juno, de godin van de bevruchting en de baring, en meteen van de godin

Vesta (de naam voor Terra Mater, Moeder Aarde).

Feriae ancillarum. - De viering der dienstmaagden op 7 juli t.e.v. Juno Caprotina (letterlijk: Juno met de natuur van de geit) omvatte o.m. wat volgt. Onder de leiding van een medeslavin verkleedden de slavinnen zich in de kledij van de matrona’s (de vrouwen van stand), trokken de stad uit en brachten een offer t.e.v. Juno onder een wilde vijgenboom die als bijnaam ‘caprificus’, bok, droeg. Het vocht, ‘lac’ (melk) geheten, uit die boom die in die vorm sacraal sperma afgaf, werd vermengd met het offer der slavinnen die daarbij als ‘geiten’, d.i. bevruchtingssymbolen, golden. Deze ritus omvatte ook een soort steengevecht en - wat de antieke Grieken heetten ‘aischrologia’ - erotische

praat. Iets dat bij vrouwenvieringen gebruik was als eredienst van de Aardgodin, beschermster der voortplanting.

Opm.. - Men ziet dat het koppel “mannelijedier/ wijvrouw” een onveranderlijke is doorheen de eeuwen. Het mannelijedier vertegenwoordigt in zich een bevruchtungsvermogen en in sacraal verband een mannelijke godheid die erin zichtbaar tegenwoordig gesteld werd en zijn levenskracht aan die van het dier koppelde. Weerom een kwestie van dynamisme maar op het cultuurpeil der ‘heidense’ religies die in de grond geen andere levenskracht kenden dan de levenskracht der planten (haar geesten inbegrepen), der dieren en der mensen.

Men redde zich met het fluïdum dat men kende. Men kan als modern mens en zeker als Bijbelgelovige dergelijke riten minachten, als demonisch of satanisch veroordelen, maar dan zo dat men er zich rekenschap van geeft dat de voorbijbelse en de premoderne mensheid “van niets beters wist”. De natuur was voor die mensheid allereerst een ‘mysterie’, d.i. een zichtbare aanwezigheid van sacrale levenskrachten en wezens allerhande, die, indien juist behandeld, reddend konden werken via riten die van een ongemene natuurnabijheid getuigen.

28. De Vestalinnen.

E. Lazaire, Etude sur les Vestales, Paris, 1986, xv, zegt: “Vesta, wees mij gunstig gestemd. Te uwer eer, ter eer van uw eredienst zingen wij nu. Ik was opgegaan in het bidden en zie: ik voelde de hoge godin, terwijl de aarde rondom een paars licht uitstraalde”.

Dit vers komt van de Latijnse dichter Ovidius (-43/+17). - Hiermee vertolken wij de hoge achting die de godin Vesta uitlokte en in wier heilige dienst de Vestaalse maagden stonden.

W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten, Amsterdam, 1947, 306/ 308, schetst: de Vestalinnen vertegenwoordigden in Rome de godin Vesta (Moeder Aarde). Zij bewaakten “het altijd brandend haardvuur”, bakermat van Rome’s leven en geluk.

Terloops: het vuur - o.m. in de vorm van het haardvuur - was altijd aardvuur als de verwekkende, levenwekkende kracht der Aarde (versta: der godin).

De haardgod.

De Vestalinnen waren de maagdelijke gemalinnen van de haardgod: zij waren door de pontifex maximus (de hogepriester) als ‘amatae’ (geliefden) van de haardgod aangesteld. Zij droegen dan ook de haartooi van bruiden. Hun rol als bewaaksters van het uit de onderwereldse godheden opstijgende Romeinse leven was bloederstig: bij gebleken ontrouw werden zij levend begraven, d.i. aan haar werkelijke gemaal, de God van de onderwereld, de leven veroorzakende god in het haardvuur, toevertrouwd. Want (in antieke duiding) zij hadden de aarde onder haar voeten ontheiligd, de wetten overtreden, de geboden als dode letter geduid zo dat het verbond met de onderwereldse God van het kosmische leven verbroken was.-

Een verhaal luidt: in de woning van koning Tarquinius (-534/-509) verscheen een wijfallus boven het haardvuur die bij de dienstmaagd Ocesia, de Vestalin, in het koningshuis een prinselijke zoon verwekte.

Opm..- De fallus was de verwekkende levenskracht van de onderwereldse God. - *Plinius de Oudere* (23/79; *Naturalis historia*) vermeldt: tot de “sacra populi romani” (de wijvoorwerpen van het Romeinse volk), die de Vestalinnen bewaakten en vereerden in de tempel van Vesta, behoort ook de “deus Fascinus”, de goddelijke Fallus.

Besluit. - Men ziet het: het koppel “mannelijke god/ dienstmaagd (Vestalin)” speelt hier een rol die tot de politieke (versta: het staatsleven betreffende) theologie van het antieke Rome behoort.

Faustina. - Y. Verbeeck, *La sexualité dans la magie*, Genève, 1978, 55, verhaalt. - Marcus Aurelius (keizer van Rome 161/180), een laatantiek stoïsch denker, ontdekt dat de keizerin Faustina een verhouding zoekt met een mooie gladiator (zwaardvechter). - Hij 'heiligt' ze in een magische ritus: hij laat de gladiator doden, zijn bloed opvangen en ermee Faustina 'dopen'.

Redenering:

zij heeft de aarde onder haar voeten ontheiligd, want zij overtrad de wet en verbrak het verbond met de keizer en doorheen hem met het Romeinse staatswezen. - Door ze in het bloed van haar minnaar te 'dopen', onder te dompelen, gaf hij haar terug aan haar onderwereldse gemaal, de God der Romeinse vruchtbaarheid. Meteen vervoegde zij haar minnaar in dezelfde onderwereld. Door haar seksuele levenskracht te mengen met die van een gladiator was zij 'onrein' geworden en beneden haar peil inzake levenskracht geraakt.

De grondige reden van het rituele afrekenen met huwelijksontrouw is duidelijk een misbruik van levenskracht en dus een kwestie van dynamisme op het terrein van de seksualiteit als 'mysterie', d.i. als het doorbreken van de andere wereld - hier de wereld der 'chthonische' (in de Aarde gesitueerde) godheden - tot in onze aardse wereld.

29. De argiadans

Bibl. st.: Cl. Gallini, La danse de l'argia (Fête et guérison en Sardaigne), Verdier, 1988.

Schrijfsers is cultuurantropologe. - Het hoofdgegeven is de zo nu en dan voorkomende beet van insecten (o.m. van de *Ixodes ricinus*). Deze kwaal is zeer moeilijk te genezen en bovendien zeer pijnlijk. Het is traditioneel duidelijk dat er meer is dan een louter biologisch verschijnsel. De arts kan het natuurlijk aspect wel behandelen maar niet het occulte.

Argia. - Letterlijk 'veelkleurigen'. - Sardiniers stellen dat de argia "boze zielen" zijn, d.i. overledenen die erg gewetenloos geleefd hebben. Het valt voor dat een of meer van deze argia een insect 'bewonen'. Wie dus per ongeluk door zo een insect gebeten wordt, ondergaat om te beginnen een biologisch proces maar deelt in de zeer kwalijke levenskracht van een of meer argia.

Gevolg:

behalve gebeurlijk een medische tussenkomst is er een ritus nodig. Want om nog nauwkeuriger te zijn: de argia bederven de levenskracht van de gebetene en van diens omgeving die het doelwit zijn (misschien van een afrekening uit vroeger dagen of zo). In die zin is het insect de zicht- en tastbare tegenwoordigheid van argia.

Exorcisme.

De 'behandeling' van de argia in kwestie bestaat er deels in te bedreigen en deels hen te lokken met welwillende gebaren en woorden totdat de argia loslaten.

De term 'argia' wordt ook singulier gebruikt zoals in een klaaglied dat zegt: "Deze argia heeft u allen getroffen maar zij is de Mera, de Heerseres".- Het is alsof een vrouwelijke beschermgeest de "boze zielen" ertoe aanzet om kwaad te stichten of althans laat zij zoiets toe.

Gallini - "De argia, de heerseres van de ziekte maar ook van de dans, dringt tot de buurt door en verplicht deze tot een ritus die het enige middel is om ze onschadelijk te maken". (o.c., 35).

Opm.. - De harmonie der tegengestelden is hier weerom zeer tastbaar: de Heerseres veroorzaakt - mede doorheen de boze zielen kwaad, - maar is tegelijk achteraf het redmiddel (Gallini zegt zelfs: "Het enige"!). Hetzelfde geldt voor de boze zielen. Indien door nauwkeurig door vindingrijkheid en traditie ontdekte rituelen benaderd, dan worden de Heerseres en de boze zielen 'welwillend', "gunstig gestemd".

Dit wijst erop dat de luim van beiden, Heerseres en haar boze zielen, zeer beslissend is. Deze basisrol van de luim is kenmerkend voor het geheel der voorbijgange entiteiten. Zij zijn - in tegenstelling tot b.v. Jezus of zijn Hemelse Vader - onvoorspelbaar.

Carnaval. - Gallini, o.c., 167/181 (*Sexe, rire et jeu d'inversions*), staat stil bij de gelijkens tussen de bezweringsritus inzake argia en carnaval. - Erotische liederen en rituele obsceniteiten hebben het over de geslachtsgemeenschap. Altijd om de argia te overreden (terloops: het is een soort retoriek) tot gunstbetoon! Desnoods worden de bezwerende daden - zo: de zieke met de voet aanraken, over de zieke springen - begeleid - men zou moeten zeggen 'gesausd' - door het opheffen van de rok om het geslacht te tonen of door het blootgeven der borsten. Aldus o.c., 177s..

Opm.. - Dit toont duidelijk dat de argia, Heerseres en zielen, aan eros verslaafd zijn en pas echt welwillend worden indien zij als zodanig benaderd, ja, behandeld worden.

Resultaat. - Plots schiet de getroffen die bezworen wordt, in een schaterlach: hij is genezen!

Opm.. - De teksten die schrijfster aanhaalt, zijn duidelijk syncretistisch, d.i. een mengsel van de onwrikbare heidense onderlaag en een dunne 'christelijke' bovenlaag.

Doch er is meer: door dergelijke ritens te plegen - seksualiteit fusioneert en versterkt energetische banden - lost men wel voorlopig het pijnlijk lot van een gebetene op maar eisen de veroorzakers die mede de kwaal 'genezen', een gedeelte (zo niet het geheel) van de levenskracht van de bezwerenden op om zichzelf op energetisch gebied in stand te houden. Want iedere daad - zeker van die aard - eist de noodzakelijke en voldoende levenskracht. Zo is het einde op de lange duur - dat kan eeuwen duren - slechter dan het begin. - Dat is de reden waarom het episcopaat in Sardinia zo afwijzend staat tegenover de argiabezweringsen die - aldus schrijfster - tot in de jaren 1960 voortleefden.

30. Erotiek en religie.

Inleiding. - *L. Bernard d'ignis, Traite pratique du désenvoûtement et du contre-
envoûtement*, Rennes, 2002, 66, schrijft wat volgt.

Een vriendin van steller ging een Afrikaans magiër raadplegen. Aanvankelijk zeer beleefd nam hij “voor zijn werk” met een koord de maten van hoofd tot voeten en rond het middel en de borst. Toen hij verder ging met dergelijke intimiteiten, wou de vrouw dat hij ermee zou ophouden. Waarop hij voorstelde “om het werk te versnellen” met hem liefdesspel te plegen. Hoffelijk afwijzend ondervroeg zij hem of hij dat met de andere cliëntes ook deed: “Natuurlijk” zei hij. Waarop zij: “Zijn er die instemmen?”. “Ja, met de helft voer ik seksuele arbeid uit”.

Bernard d'ignis merkt daarbij op: “Een seksuele betrekking verhoogt de energie-
uitwisseling tussen beide partners. Maar, indien er verschil is inzake geestelijke evolutie,
kan de ene gemakkelijk de andere op fijnstoffelijk gebied onrein maken”.

Vodoe.

Vraag aan een houngan, een magiër, in Haïti of de kern van de vodoe (vaudou) die hij
uitoefent, een vorm van seksuele magie is, dan zal hij, indien hij u vertrouwt, zeggen: “Ja,
maar daar spreken wij niet over”. Onder “seksuele magie” is te verstaan dat er met
levenskrachten gewerkt wordt die ontspringen aan ritueel uitgevoerde seksuele
handelingen. Meteen is zo iets een vorm van religie en dan nog geen tweederangse.

Onbehagen.

Er hangt rond seksualiteit en erotiek, zodra zij sacraal is, een sterke taboesfeer.- Toen
P.B. Randolph (1825/1875) rond 1868 zijn *Magia sexualis* uitgaf, ondernamen
uitgerekend occultisten een ware veldtocht: “Hij verried tradities. Hij onthulde het
mysterie”. Alleen ingewijden mochten weten waarover het gaat.

Nu een of andere verwesterste sacrale erotiek zelfs bij jongeren ingang vindt (sedert
de beatnik's (1955+) en de hippies (1962+) onder meer) en door rock en pop verspreid
wordt, lijkt het ons aangewezen iets te zeggen over dit onderwerp,- vooral lettend op de
axioma's die het beheersen.

Religie.- *M.F. Ashley-Montagu, Coming to Being among the Australian Aborigines,
Oceania*, 1937, schrijft: “Het is mogelijk dat het fundamenteelste in religie slaat op het
verschil der geslachten”. Bedoeld zijn natuurlijk de niet-Bijbelse religies.

M. Eliade, Traite d'histoire des religions, Paris, 1953, 211/231 (*La terre, la femme et
la fécondité*), heeft het daarover.- Hij schetst een type, het antiek-Griekse: “Aarde (Gaia)
om te beginnen baarde een wezen dat een evenbeeld van haar was, ertoe in staat ze heel
en al te bedekken, de Gesternde Hemel (Ouranos) (...). Aldus Hesiodus, *Theogonia*,
126v..

Dat oerkoppel voltrok de eerste 'hierogamia', het oerhuwelijk. Het baarde alle mogelijke mythische wezens (godheden, cyclopen b.v.). De godheden zullen zich haasten het na te doen en de mensen op hun beurt zullen het met dezelfde heilige ernst navolgen met dewelke zij ieder oergebeuren nadoen".

Met zoiets bevinden wij ons in de kern van de oude Griekse religie.- Eliade, o.c., merkt op dat de Aarde geduid wordt als de bron van zowel levenskracht en ziel als van de vruchtbaarheid (van planten, dieren, mensen): Moeder Aarde is de bakermat van al wat leeft.- Opvalt dat de vrouw hierbij eersterangs is. Wat aan dergelijke religie een vrouwelijke dominante verschaft.

Religie.- B. Hell, *Le tourbillon des génies (Au Maroc avec les Gnawa)*, Paris, 2002, 231/243 (*La baraka, une force mystérieuse*), geeft een ander model.

De Gnawa is een volkse religie die bezetenheid praktiseert. Centraal staat de 'baraka', de levenskracht of fluidum, - een begrip dat dateert van voor de islam. Levenskracht wordt tweeledig uitgedeeld.

1. Nadat de geesten met hun baraka opgeroepen zijn, neemt men spijzen en dranken in (melk, dadels, brood e.d.m.).

2. De ingewijde spreidt zijn krachtgeladen speeksel (op het hoofd, in de handpalm).

Hell.- "De samenhang tussen oraal innemen en de seksuele daad enerzijds en het speeksel en het sperma anderzijds is nauw genoeg om in de mentaliteit van de Maghreb het begrip 'bevruchting' d.m.v. baraka als zeer algemeen aanvaard te suggereren.

Daardoor komt het vaak voor dat, zodra de eetwaar ingenomen en het speeksel opgevangen werd, de begunstigde onmiddellijk in vervoering geraakt" (o.c., 242). Hell noteerde sterke gelijkenis met rituelen in de Braziliaanse candomble (wat op universaliteit wijst).

31. Axiomatiek.

Uit de twee steekproeven - lukraak gekozen - blijken volgende vooropstellingen

1. Dynamisme.

Daarvoor zij verwezen naar *G. van der Leeuw, Phenomenologie der Religion*, Tübingen, 1956-2. Zonder geloof in levenskracht - in oud Grieks `dunamis' - verstaat men van sacrale erotiek enkel een soort pornografische opperhuid. In genitaliën en wat ermee - in de geest op de eerste plaats (dat is ritueel) - verricht wordt, is levenskracht als manipuleerbaar fluïdum aanwezig. Zoals Bernard d'ignis zegt, is b.v. een liefdesspel (let wel: ook in de verbeelding) een fusie en uitwisseling van levensenergieën met al wat dat behelst (zoals een ineenlopen van lotgevallen b.v.).

Dynamisme stelt de driedigheid "gegeven/ gevraagde en oplossing" voorop: wanneer aan sacrale erotiek gedaan wordt en indien deze echt sacraal wil zijn, dan is zij de `dienstmaagd' van het kosmische leven (van voor de Bijbel). En dus oplossing van levensproblemen. Geen porno. Geen prostitutie.

2. Kratofanie.

`Kratos' in oud Grieks betekent `kracht' (energie, levenskracht). `Kratofanie' is het zich tonen - in fenomenen die van `dunamis' getuigen - van kracht. - Indien erotische wijzaden zijn wat zij moeten zijn, dan volgt daarop een of andere oplossing van problemen zoals ziekte, werkverlies, onvruchtbaarheid e.d.m..

Opm. - Het is in die zin dat aan *Randolph's seksuele magie* - om nu zijn rauwe term te gebruiken - drie axioma's ten grondslag liggen: spirituele concentratie, astrologie (als verduidelijking van de inplanting in een gedeelte van de algehele kosmos),- beide gericht op de tweepolige seksuele levenskrachten van man en vrouw.

Gaan wij nu - in het licht van wat zo even gezegd werd-, in op enkele steekproeven.

Fallische riten.

Bibl. st., J.-A. Dulaure, *Les divinités génératrices (Le culte du phallus chez les anciens et les modernes)*, Verviers, 1974.

Het werk dateert van 1805.- Het tracht onder de religies het christendom te situeren.- "Een eredienst die ons zo vreemd lijkt, een eredienst zo alom verspreid niettegenstaande het nu als onzedigheid aangevoelde object, de fallus, verdient dat men (...) zijn oorsprong, zijn verschijningswijze bij verschillende volkeren (...), zijn misbruiken onderzoekt". (o.c., 20).

Het getuigenis van Herodotus (-484/-425) in zijn *Historiai*.

Hij heeft het als geëvolueerd Griek over genitaliënreligie: "Maar waarom hebben die figuren (gewijde voorwerpen) het mannelijk lid een zo weinig realistisch formaat?"

Waarom bewegen die vrouwen (*opm.*: in een gewijde stoet of processie) enkel dat? Men geeft daarvan een heilige reden aan maar ik moet ze niet vermelden”.

Terloops:

de wijfallus is zowel die van bokken en stieren als van mannen.-- Dulaure: “Men kende aan dat afgezonderde beeld dezelfde levenskracht toe als aan de lentezon”. Men ziet het dynamisme!-

Opm. - De feestelijk versierde wijfallussen gelden als de zichtbare tegenwoordigstelling (gelijkenis en samenhang) der ‘genesische’ (vruchtbaarheid beheersende) godheden.

Herodotus.

De inwoners van Mendes, een stad in de Nijldelta, vereerden de copula van bok en geit als volgt: “Er deed zich iets voor toen ik Egypte was,- iets verbazends, in de streek van Mendes: een bok pleegt publiek geslachtsgemeenschap met een vrouw. Dit was algemeen bekend”.

Opm. - De geëvolueerde Herodotus heeft daar geen begrip meer voor.- Maar er zij verwezen naar *C.A. Meier, Antike Inkubation und moderne Psychotherapie*, (Oude incubatie en moderne psychotherapie), Zürich, 1949, 17.

“De goddelijke genezer is tegelijk kwaal en geneesmiddel. Van hem geldt de apollonische godsspraak “Degene die het kwaad stichtte, herstelt het ook”“. Wat *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 297, bevestigt: Dis Pater, de onderaardse god van rijkdom in het oude Rome, veroorzaakt onheil maar is ook de enige die redding brengt.- Men heet dat “harmonie der tegengestelden”.

Om nu het kwaad dat, voor zover het door entiteiten gesticht werd, weg te werken, komt men in haar gunst door ze, in een dier zichtbaar tegenwoordig gesteld, - hier een bok, zich te laten uitleven,- niet om het loutere genot maar ritueel en wel magisch, d.i. om haar levenskracht los te krijgen die het kwaad wegwerkt. De vrouw is zo lotsverbeteraarster (genezeres b.v.).

32. Tantra.

Bibl. st.:

-- K. Friedrichs / I. Fischer-Schreiber / F.-K. Ehrhard / M.S. Diener, *Dictionnaire de la sagesse orientale (Bouddhisme/ Hindouïsme/ Taoïsme/ Zen)*, Paris, 1989;

-- A. Mookerjee / M. Khanma, *La voie du Tantra (Art/ Science/ Rituel)*, Paris, 1978.-
Wij kiezen deze twee werken uit een onmetelijke literatuur.

Tantra.

De wortel is 'tan', ontplooiing.- Mookerjee/ Khanma definiëren: "Tantra (tantrisme) is inzicht in een - systematische en methodische - proefondervindelijke methode die gericht is op een bewustzijnsverruiming met inbegrip van ontwikkeling der menselijke mogelijkheden zo dat de aan een enkeling eigen spirituele levenskrachten resultaten kunnen boeken".

Opm..- 'Tantra' - o.m. in Tibet - zijn tantrische teksten.

Asana.

Vooraf.- Seksuele daden zijn - o.m. in judaïsme, christendom en islam - op voortplanting en genot gericht,- al of niet aan (streng) normen onderworpen.- In het tantrisme worden deze twee duidingen overschreden door een derde. Dat toont zich o.m. in de tantrische asana, d.i. de eenwordingshouding van man en vrouw (deze laatste heet 'shakti') zo dat beider seksuele levenskrachten omgevormd (versta: aanvaard, uitgezuiverd en op hoger vlak verheven) worden tot een hoogtepunt van levenskracht. De algehele fusie van de om te beginnen uiteen bestaande mannelijke en vrouwelijke levenskrachten maakt dat mogelijk.

Opm.. - Dit maakt dat de term 'tantrisme' omwisselbaar is met 'shaktisme'. Want de shakta, degene die tantra beoefent, aanbidt de Moedergodin, Shakti, als de levenskracht waaruit het hele kosmische leven oprijst.

Kundalini.

De term betekent "slang, resp. levenskracht eigen aan de slang". Wat is nu die 'slang'? De basislevenskracht die het kosmische leven bepaalt, is de seksuele levenskracht. Deze ligt opgerold (zoals slangen doen) in de onderste 'shakra'.

Een shakra is een fijnstoffelijk centrum dat energieën opvangt, omvormt en herverdeelt. Men verwarre niet met bepaalde biologische organen die ermee in verband kunnen staan. - Volgens de kundalini-yoga zijn er zes fluïdieke centra binnen de ruggengraat terwijl het hoogste zich zwevend boven het hoofd bevindt. Zij zijn onderling verbonden door een fijnstoffelijk kanaal.-

Het grote axioma.- "Indien de kundalini uit haar slaap gewekt wordt, dan stijgt zij van centrum tot centrum op terwijl zij zich daarbij toont in de vorm van bewustzijnsverruiming met inbegrip van spirituele ontdekkingen en mystische visioenen".

Meditatie.- Mookerjee/ Khanma.- Allerlei soorten meditatie - verschillend volgens tijden en plaatsen - doen de kundalini `ontwaken' en langs het ruggengraatkanaal opstijgen zo dat er fusie met - wat in het oosten heet - "het kosmisch bewustzijn" ontstaat.

Opm.. - Daarbij is een drieledige beheersing vooropgesteld:

1. beheersing van het bewustzijn (de aandacht, oorzaak van meditatie, mag zich niet verliezen in nietigheden);
2. beheersing van de ademhaling (pranayama);
3. beheersing van de uitvloeï van mannelijke en vrouwelijke voortplantingscellen.

Opm.- Indien deze drieledige beheersing met inbegrip van het ernstig nemen van de basisbegrippen van het tantrisme er niet is, dan, indien men de kundalini toch oproept, riskeert men krankzinnigheden allerhande, van de minst merkbare tot de opvallendste. Dát benadrukken alle betrouwbare `goeroes'.

Opm.. - Het kwetsbaarste begrip in wat zo even gezegd werd, is het begrip "het kosmisch bewustzijn". In ons westers ervarings- en denksysteem is bewustzijn altijd bewustzijn eigen aan een levend iemand. Dode dingen en loutere ietsen zijn bewusteloos.

De westerse vraag luidt: "Indien het kosmische - ook `universeel' geheten - bewustzijn er is, van welke levende iemand is het dan?". Is het van God? Van de Moedergodin? Van de drie oppergoden en hun Shakti's?

Het hoger meermaals herhaalde dynamisme (geloof aan ijlstoffelijke levenskracht) is duidelijk schering en inslag. Westerse secularistische wetenschap b.v. weigert dit sacraal basisbegrip maar leverde nog nooit het alle mensen overtuigende bewijs dat zoiets niet bestaat. Door de nadruk op levenskracht is tantrisme - hoe boeddhistisch - godloos ook beoefend - toch nog steeds religie.